

izvori i građa

SVETO PISMO U SPISIMA UTEMELJITELJICE KARMELIĆANKI B. S. I.*

Dr. Mato ZOVKIĆ

Desetak godina nakon moga prvog čitanja utemeljiteljicine autobiografije na hrvatskom, pročitao sam članak svoga profesora B. Duda o načinu kako se sv. Terezija od Djeteta Isusa služila Svetim pismom u osobnoj duhovnosti i u pismima drugima.¹ Od tada mi je kao profesoru Svetog pisma jasno da duhovne osobe mogu vrlo plodno koristiti Sveto pismo u osobnom životu i u vodstvu drugih, makar i ne bile stručni bibličari. U godini stote obljetnice karmelićanki Srca Isusova držim potrebnim predstaviti je njezinim sestrama i hrvatskim čitateljima sa stajališta biblijske duhovnosti u njezinim spisima. To više što je potjecala iz protestantske pastorske obitelji sa 150-godišnjom tradicijom evangeličkog pristupa Bibliji² te što je u djetinjstvu i mladosti rado čitala dijelove Novog zavjeta u kojima se spominje Petar i postavljala svomu ocu

* ANA MARIJA TAUSCHER, kao redovnica Majka Terezija od sv. Josipa (1855–1938), utemeljila je 1891. u Berlinu novu redovničku zajednicu koju je nazvala Služiteljice Božanskog Srca Isusova. Kako je štovala sv. Tereziju Avilsku i druge karmelske svece, zamolila je da njezina Družba bude primljena pod okrilje karmelskog reda, ali da sačuva svoju vlastitost apostolata u kućnim misijama, odgoja siromašne djece i zbrinjavanja starih. Dobivši odobrenje Svete Stolice, promijenila je svojoj zajednici ime u Karmel Božanskog Srca Isusova. Družbu je definitivno odobrila Sveta Stolica 1930. i papinskog je prava. Kuća matica još uvijek se nalazi u Sittardu, uz utemeljiteljčin grob. Sestre ove Družbe došle su u Hrvatsku 1917. i sada imaju osam samostana u njoj. Proces za utemeljiteljčinu beatifikaciju vodi se u Rimu i već je u odmaklom stadiju, jer je 1974. donešen sud o teološkoj vrijednosti i katoličkoj ispravnosti njezinih spisa te ustanovljeno da ne sadrže ništa što bi priječilo nastavak procesa.

¹ B. DUDA, *Otkriće Biblije u duhovnosti Male Terezije*, Bogoslovska smotra, 1973, str. 384–397. Mala Terezija ljutila se na razlike u prijevodima koje je uspoređivala. Željela je znati hebrejski i grčki da s većom sigurnošću čita riječ Božju. Od nje potječe glasovita izreka: »Kad bih bila svećenik, temeljito bih naučila hebrejski i grčki da bih božansku misao upoznala onako kako ju se Bog udostojao izraziti u našem ljudskom govoru«. Usp. moto u knjizi: M. ZERWICK, *Analysis philopogica Nov Testamenti graeci*, Romae, 1966.

² Dr. Eckhard TAUSCHER, *Die Welt aus der sie kam. Gadächtnisschrift für Maria Tauscher, die spätere Stifterin des Karmel v. Gottl. Herzen Jesu*, Sittard, 1973, str. 4.

pastoru egzegetsko-teološka pitanja.³ Postavši katolkinjom u dobi od 33 godine, počela je čitati katoličke pobožne i dogmatske knjige,⁴ ali je Sveto pismo i dalje ostalo njezina glavna duhovna hrana.

To se vidi iz njezine autobiografije, iz okružnica dobrotvorima, od kojih je tražila pomoć za izdržavanje dječjih domova, iz knjižica o Družbi namijenjenih katoličkoj javnosti, posebno djevojkama, iz pravila koja je za Družbu preuzimala ili dala sastaviti, iz pisama poglavaricama i pojedinim sestrama. U okviru ovakvog rada nije moguće sve te spise detaljno prikazati – osobito ne pisma, kojih je sačuvano više od 3.000 – ali je moguće vidjeti kako se često služi određenim svetopisamskim tekstovima u predstavljanju Družbe katoličkoj javnosti i piticanju sestara da revno vrše svoje poslanje u Družbi i s Družbom.

Biblijski samoodgoj u roditeljskom domu

U kući matici čuva se Biblija obitelji Tauscher, koju je utemeljiteljčin djed darovao njezinu ocu. Iz nje je pastor morao ne samo studirati riječ Božju da bi je tumačio župljanima nego i čitati odabrane odlomke u svojoj kući.⁵ Neki izrazi iz utemeljiteljčinih spisa pokazuju da je dugo ostala pod utjecajem tog prijevoda.⁶

Rodila se 19. lipnja 1855. kao najstarije dijete u obitelji s osmero djece. U skladu s ondašnjim običajima kod protestanata, otac je u obiteljskoj Bibliji potražio nasumce jedno mjesto te u obiteljski album, uz podatak o rođenju Ane Marije, ubilježio: »A ovo je moj Savez s njima, govori Gospodin. Duh moj koji je na tebi i riječi moje koje stavih u tvoja usta, neće izići iz usta tvojih ni usta tvoga potomstva, ni iz usta potomstva tvojih potomaka, od sada do vijeka, veli Gospodin« (Iz 59,21). Pastorova najstarija kći morala je više puta listati taj album ne samo u djetinjstvu i mladosti nego i kad je odlučila postati katolkinjom u zreloj dobi te osjetila Božji poticaj da osnuje novu redovničku

³ Ana Maria TAUSCHER, *Djelo Božje*, Sarajevo, 1976, str. 18–19, 21–23, 87–88, 116.

⁴ Među knjigama kojima se služila a sada se čuvaju u kući matici u Sittardu jesu P. IUDDE, *Die grossen Exerzitien*, Mainz, 1885; P. J. DEHARBES, *Grössere Katechismuserklärung*, Paderborn, 1912; FR. HETTINGER, *Die Dogmen des Christentums*, Freiburg im Breisgau, 1866; TH. VON KEMPEN, *Das Buch von der Nachfolge Christi*, Freiburg im Breisgau s. a. *Conferenz-Reden über die Hauptpflichten des Ordenstandes*, Landshut, 1886. *Die Bekenntnisse des heiligen Augustinus*, Passau, 1856.

⁵ *Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des alten und neuen Testament, nach der teuschhen Uebersetzung D.M. Luthers*, 1797. Kao katolkinja služila se prijevodom i tumačenjem A. ARNDT, *Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Testamentes*, Regensburg, 1900. i kasnije (u kući matici čuva se izdanje iz 1914).

⁶ U knjižici *Verordnungen der hl. Mutter Teresa v. Jesus für Ordensfrauen und Die Arbeit an der Rettung der Seelen im Geiste der hl. Mutter Teresa*, 1918, str. 16 stoji: »Selig die Sanftmütigen: denn sie werden das Erdreich besitzen.« To je citat trećeg blaženstva prema Matejevoj verziji (Mt 5,5), a izraz »Erdreich« iz Lutherova je prijevoda. U tumačenju Pravila nazvanom *Direktorium der Carmelitinnen vom göttlichen Herzen Jesu*, Sittard, 1925, str. 49 – također »Erdreich«, dok je ustaljeni katolički prijevod »Erde«.

zajednicu. Pričala je o tome svojoj suradnici M. Mariji Tereziji od sv. Petra (1877–1958) koja je taj podatak prenijela zajednici u knjižici o utemeljiteljici.⁷

Prema bilješkama ove vjerne utemeljiteljicine suradnice, pastorova supruga pripovijedala je svojoj djeci zgrade o dječaku Isusu te o poganskoj djeci koja ništa ne znaju o Isusu. Čitala im je svaki dan malo razmatranje, a kad je Marija naučila dovoljno da je mogla sama čitati, zadubljivala se u Bibliju, posebno u Novi zavjet, i odatle učila ljubiti božanskog Spasitelja. Utemeljiteljica bilježi da je kao djevojčica dobila za rođendanski dar sliku Dobrog Pastira te kaže: »Kasnije sam se češće morala sjećati ovog za mene vrlo značajnog poklona. Ta nisam li ja bila janješce, koje se nalazilo zapleteno u trnju krivovjerja? Kolike godine, kolike muke, koliko žrtava stajalo je Dobrog Pastira dok je izbavio to janješce.«⁸ Od obiteljskih »satova« o Isusu u pastorovoj kući razvio se vjeronauk za djecu iz župe koju su pastoreve kćeri na majčin pristanak pozivale i sabirale.

Kad je porasla, počela je sama čitati starozavjetne zgrade. M. Terezija od sv. Petra kaže da je rado čitala zgrade o Mojsiju, da je Davida nazivala svojim stricem, Iliju svojim omiljelim prorokom, Daniela bratom, Juditu i Esteru tetkama.

Utemeljiteljica spominje kako se s njezinim krštenjem čekalo više od mjesec dana jer je bio zauzet djed, koji je i sam bio pastor te je želio osobno krstiti najstarije dijete svoga sina pastora. S tim djedom i bakom u djetinjstvu se dobro razumjela i rado kod njih boravila. Sačuvano je njezino pismo djedu od 2. veljače 1864. u kojem mu kao devetogodišnja unuka obećaje da će »moliti dragog Spasitelja da djed još dugo i često slavi rođendan. Neki uz to dragi Bog Tebe i baku čuva zdrave, a i nas sve da bismo se kad dođe ljeto opet radosno susreli.«⁹ Godine 1870. i 1871. bila je sa sestrom Lizom u djevojačkoj školi u Gnadau te se kasnije ugodno sjećala pouke o pričesti koju je tamo dobila, ali i rasprave o »pravoj Crkvi«. Iz tog vremena sačuvano je njezino pismo djedu u kojem zahvaljuje za božićni dar, opisuje prvi Božić izvan kuće, spominje odlazak učenica na kolodvor radi svečanog dočeka Bismarcka, žali što se uskoro vraćaju u Berlin, koji ne voli, i moli djeda da joj češće piše.¹⁰ Ljeto 1874. provela je kod djeda i bake, ali ih je razljutila odbivši udaju za mladića kojega su joj oni bili pronašli. Taj djed je među svojim vjernicima i u Pruskoj sredinom

⁷ M. Maria-Theresia V. Hl. Petrus, *Errinerungen an unsere liebe Mutter*, Sittard, s. a., 67 str. Krsno joj je ime Maria Demetz. U Družbu je stupila 1897. tako što je kod župnika vidjela zahvalnice za pomoć poslanu Domu sv. Josipa u Berlinu s prikazom rada sestara pa je odlučila i sama pridružiti im se. Na str. 12 ove knjžice kaže: »Majčina duša bila je uvijek povezana s Bogom, spremna da njegovu svetu volju prepozna i vrši. Znala je da je izabrana od Boga Oca kao sredstvo za utemeljenje ove nove redovničke zajednice koja se treba pridružiti starom redu Gospe Karmelske. To nije znao nitko drugi osim nje, pa se nije moglo zamisliti da bi tko njezin postupak držao znakom oholosti i umišljenosti, pošto je nekoliko godina prije toga bila primljena u Katoličku crkvu.« Kako je Maria Demetz u roditeljskoj kući govorila talijanski, pratila je utemeljiteljicu na putovanjima u Rim. U autobiografiji utemeljiteljica navodi da je ova njezina suradnica osnovala ogranak Družbe u Hrvatskoj.

⁸ *Djelo Božje*, str. 10.

⁹ *Jugendbriefe der Mutter Stifterin*, Nr. 36 – Arhiv karmelićanki B.S.I. u kući matici u Sittardu.

¹⁰ *Jugendbriefe der Mutter Stifterin*, Nr. 37.

prošlog stoljeća bio čuven po protivljenju novoj nauci o euharistiji, sadržanoj u Vjeronanju što ga je propisivala vlada. Na vladin pokušaj da pastora Tauschera premjesti iz Wellersdorfa župljani su odgovorili bojkotom novog župnika.¹¹ Geslo njezina djeda bilo je: »Ne htjedoh među vama znati što drugo osim Isusa Krista i to raspetoga« (1 Kor 2,2).¹²

Dana 23. svibnja 1874. umrla joj je mama u dobi od 45 godina. Sačuvano je pismo Ane Marije baki od 25. rujna 1874. u kojem se vidi njezina bol, ali i biblijska duhovnost: »Često ne možemo razumjeti Gospodinove misli, ali on s nama ima namjere mira, pa ću i ja jednom uvidjeti zašto mi je uzeo moju dragu Dorotejicu. Sad mi je to još neshvatljivo i gotovo nevjerovatno da je više nemam. Ipak joj je bilo dobro na zemlji i mama joj nije nedostajala. Međutim, da smo je morali izgubiti za nekoliko godina, vjerujem da bi nam to još teže palo. Na mamu mogu misliti mirno, čak s osjećajem blaženstva, jer kako je mama mirna i sretna kad je oslobođena svih zemaljskih briga i napora, ujedinjena gore s troje tako divne djece u sjenicama vječnog mira.«¹³

Utemeljiteljica spominje da je nakon mamine smrti preuzela vodstvo domaćinstva kao najstarija kći do očeve ponovne ženidbe pet godina kasnije. U to su vrijeme u njihovu kuću dolazili ugledni protestantski i katolički političari koji se nisu slagali s Bismarckovom politikom prema Crkvi (tzv. Kulturkampf od 1869. do 1878). Tada je počelo i njezino dublje zanimanje za socijalne prilike u Berlinu. Spominje da je neko vrijeme odlazila svake nedjelje na propovijedi s temama iz Starog zavjeta koje je držao glasoviti dvorski propovjednik Adolf Stöcker (1835–1909). Ona priznaje: »Način njegova govora bio je vrlo zanimljiv, a riječi su mu bile poučne, poticale su na unutarnji život. Njegovim propovjedima imam mnogo zahvaliti.«¹⁴ Službu dvorskog i katedralnog propovjednika obavljao je od 1874. do 1889. Kad je u studenome 1889. kao katolička obraćenica ponovno doselila u Berlin, na savjet jednog svećenika posjetila je Stöckera te kaže da ju je primio ljubazno rekavši, među ostalim: »Radujem se što ste našli mir!«¹⁵

¹¹ Usp. E. TAUSCHER, *nav. dj.*, str. 4–7. Na str. 7 prenosi citat iz knjige *Sieben Bücher preussischer Kirchengeschichte*, Band II, Berlin, 1859, str. 336: »Stoga držimo da je Tauscher jedini među župnicima koji su tada bili suspendirani išao izravnim putem što ga propisuje evanđelje. 'Tko vrši starješinsku službu, neka je vrši brižno' (Rim 12,8).« Sama utemeljiteljica to ovako prikazuje: »Mom ocu bila je više puta ponuđena koja odlična župa u provinciji, ali sve su te pripadale Uniji, a vjera moga oca u presveti Sakrament bila je veoma čvrsta, kao i moga djeda, koji se radije predao da ga osude u zatvor nego da prihvati formulu o dijeljenju pričesti, koju je propisao kralj Friedrich Wilhelm III. Ta je formula bila tako dvoznačna da se njome nije mogao poslužiti nijedan luteranski svećenik koji je vjerovao u presveti Sakrament. Kolika je morala biti žrtva za moga djeda i moju baku, kad im je oduzet ključ od crkve i zapriječeno tamnicom ako se ne priključe Uniji! Imali su desetero djece, a nikakva imetka, jer je moj djed imetkom moje bake sagradio i uredio institut u kojem je uzdržavao i obrazovao inteligentne dječake za buduće misionare u afričkim misijama. Njihovo pouzdanje u Božju dobrotu nije ostalo nenagrađeno« (*Djelo Božje*, str. 19–20).

¹² Bavio se i slikanjem. Na jednoj svojoj slici napisao je tu Pavlovu izreku. Usp. članak u regionalnom listu *Heimatklänge für den Kreis Sorau*, 1936, Nr. 36.

¹³ *Jugendbriefe der Mutter Stifterin*, Nr. 38.

¹⁴ *Djelo Božje*, str. 19.

¹⁵ *Djelo Božje*, str. 40. Iz članka »Stoecker« u LThK 9 (1964), str. 1085, vidi se da se suprotstavljao utjecaju Židova na javni život. K. LUCKNER, *Christen und Juden* u

U 22. godini počela je čitati »dnevno po jedan sat iz Svetog pisma i *Nasljeduj Krista* od Tome Kempenca, a čitajući ujedno sam i razmatrala. Jedna riječ ili samo jedna misao usadila bi mi se čvrsto u pamet i pratila me po čitav dan, sjedinjujući me sve čvršće s Bogom.«¹⁶ Godine 1877, kao dvadesetdvoгодишnja-kinja, doživjela je krizu vjere saznajući da neki utjecajni naizgled pobožni ljudi žive vrlo grešnim životom. Izdržala je u takvom stanju »bez vjere« samo šest tjedana i vratila se molitvi koja ju je vezala uz Boga. Majčina smrt otkrila joj je odgojnu vrijednost patnje u ljudskom životu, a patnja ju je pripravljalna na otkrivanje i vršenje volje Božje u osobnom životu: »Jedini Bog bio je moj vodič. Njemu jedinom mogla sam reći koliko žudim za krepošću i savršenstvom i koliko mu želim služiti. Od tada sam svoju vjeru smatrala najdragocij-nijim blagom, koje moram brižno čuvati.«¹⁷

Kad joj se otac 1879. ponovno oženio, ona je imala više vremena baviti se aktivnošću izvan kuće. Uz očev težak pristanak osnovala je grupu djevojaka koje su se brinule za gradske misije, koje je inače u Berlinu vodio Stöcker. Iako je on pripadao drugoj teološkoj struji pod utjecajem državne vlasti nad Crkvom, zvala ga je na mjesečne sastanke članica Udruženja za gradske misije te im je držao predavanja.

Budući da su protestantski teolozi prenaplašavali Pavlove poslanice u svom gledanju na ustrojstvo Crkve i vjernički život, Marija se bojala čitati Pavla, jer je u duši osjećala da je protestantski pristup vjeri ne zadovoljava. Otac i drugi evangelički kršćani kritizirali su je da više diše katolicizmom nego protestantizmom, a jedan kućni prijatelj, propovjednik iz Hessena, savjetovao je njezinu ocu neka je pošalje na neko vrijeme u čisto katolički kraj kako bi vidjela na djelu pogreške katolika i ohladila za katolicizam.

Utemeljiteljica spominje da je od novozavjetnih poslanica – uz Pavlove, koje protestanti cijene – namjerno čitala Ivanove, Petrove i Jakovljevu. Na njezin upit ocu, zašto luterani nemaju bolesničkog pomazanja koje se prikazuje kao ustaljena praksa u Crkvi prema Jakovljevoj poslanici, odgovorio joj je da Luther Jakovljevu poslanicu naziva slamnatom.¹⁸ Mi koji smo nešto dublje morali proučavati ovu poslanicu znamo i razlog: zato što ona govori o važnosti djela za opravdanje te što ne spominje posebno Kristovu smrt.¹⁹

knjizi K. RAHNER – M. VON GALLI – O. BAUMHAUER, *Reformation aus Rom. Die katholische Kirche nach dem Konzil*, München, 1971, str. 161–169, kaže na str. 167: »Cijena koju je tražila 'kršćanska država' 19. stoljeća od Židova za njihovu emancipaciju kao punopravnih građana bila je potpuno odustajanje od svake posebnosti. Godine 1850. obznanjuje pruski kralj Friedrich Wilhelm IV: 'Uživanje građanskih prava ne ovisi o vjerskoj pripadnosti.' Međutim, još pod konac tog stoljeća piše berlinski dvorski propo-vjednik Adolf Stoecker: 'Izraelci su strani narod pa se nikada ne mogu s nama sjediniti, osim ako se obrate na kršćanstvo.« – Utemeljiteljica je čitanjem SZ zavoljela židovski narod i u antisemitskom raspoloženju nekih Nijemaca nije podlegla utjecaju uglednog propovjednika kojega je cijenila.

¹⁶ *Djelo Božje*, str. 20.

¹⁷ *Djelo Božje*, str. 20–21.

¹⁸ *Djelo Božje*, str. 21.

¹⁹ Usp. R. U. G. TASKER, *Jakovljeva. Tumačenje Jakovljeve poslanice*, Novi Sad, 1986; Fr. MUSSNER, *Der Jakobusbrief*, Freiburg, 1981; P. DAVIDS, *Commentary on James*, Grand Rapids, 1982; R. SCHNACKENBURG: *Der Jakobusbrief*, u svom djelu *Die sitliche Botschaft des Neuen Testaments 2*, Freiburg, 1988, str. 193–225.

Snagom evangeličke tradicije, upijene u pobožnoj obitelji, utemeljiteljica je od djetinjstva naučila biti Bogu zahvalna za ono što jest i što se oko nje događa. To je upijala iz vjerskih pjesama u koje je pretočena zahvalnost Bogu što odzvanja u svetopisamskim psalmima, u Pavlovim poslanicama, u Isusovoj velikosvećeničkoj molitvi (Iv 17). Za malu ilustraciju te zahvalnosti Bogu navodim misao iz Pisma dobrotvorima 1901: »U četiri tjedna donijeli su noćni stražari u veljači 1901. iz okruga troje djece koju su okrutne majke izložile, a jedno je majka bila položila na tračnice kako bi lokomotiva pregazila jedno, nevino dijete. O okrutnih li majki kod kojih nikakva religija ne oplemenjuje srce! Dragi prijatelji, ne zaboravimo nikada Bogu zahvaliti za svoje dobre i pobožne majke – meni to izgleda jedan od najvećih milosnih darova – a svoju zahvalnost pokazimo djelom tako što ćemo nastojati da spasimo dječje duše. Mi radeći za male danju i noću, od zore do mraka, unatoč mnogim mukama i teškoćama, a vi, dragi prijatelji, tako što ćete slati sredstva za uzdržavanje domova.«²⁰ Osobito u pismima pojedinim sestrama često potiče na zahvalnost Bogu za sve što je učinio Družbi i svakoj osobno. Zahvalnost Stvoritelju, koji je i vjerni saveznik, osnovna je dužnost i vrlina vjernika prema Svetom pismu. Tu zahvalnost ona je naučila i uvježbala u roditeljskom domu.

Njzino duhovno geslo ima korijen u biblijskom samoodgoju kroz tridesetak godina življenja u obitelji pobožnih evangelika. To geslo glasi: »Gott in allen sehen, Gott in allen dienen, Gott in allen lieben!« (Boga u svima gledati, Bogu u svima služiti, Boga u svima ljubiti!). Tim geslom poticala je utemeljiteljica sestre u osobnom posvećivanju i u radu za bližnje. Najstariji službeni dokument u kojem sam ga, među spisima koje sam proučio, našao jest knjižica uputâ sestrama iz 1918.²¹ Zatim ponovno u istom obliku i istom kontekstu u *Direktoriju* iz 1925.²² U *Konstitucijama* iz 1930, koje su pisane vrlo suhim pravnim jezikom kao i ostali slični dokumenti onog vremena, nisam našao tu utemeljiteljčinu izreku.²³ Nadahnjivati se u osobnome vjerničkom životu i u zajedničkome apostolskom djelovanju mislju da Boga trebamo u svima gledati, Bogu u svima služiti i Boga u svima ljubiti zvuči vrlo pavlovski. Zato što Pavao uči da je ljubav punina Zakona (Rim 13,10), da vjera treba biti ljubavlju djelotvorna (Gal 5,6). Posebno je ta utemeljiteljčina izreka prožeta Pavlovim mislima iz Fil 1. Tu apostol pogana, koji se naziva služiteljem Krista i Crkve, govori da se nalazi u zatvoru, ali da se unatoč njegovim okovima evanđelje »razglasilo u svem pretoriju i među svima drugima« (r. 13). On je spreman na smrtnu osudu koja će ga po fizičkoj smrti pridružiti uskrsnom Kristu, ali i na daljnji misionarski rad »za vaš napredak i na radost vjere« (r. 25). Ta utemeljiteljčina izreka najbliža je onoj iz Ef 4,6: »Jedan Bog i Otac sviju, nad svima

²⁰ *Rundbrief an die Wohltäter aus dem Jahr 1901*, str. 2.

²¹ *Verordnungen der hl. Mutter Teresia v. Jesus für Ordensfrauen und Die Arbeit an der Rettung der Seelen im Geiste der hl. Mutter Teresa* (knjižica džepnog formata) 1918, str. 16.

²² *Direktorium*, str. 50.

²³ *Konstitutionen der Karmelitinnen vom göttlichen Herzen Jesu*, Roermund, s. a. Na kraju stoji da ih je odobrila Kongregacija za redovnike 12. svibnja 1930. Tiskane su zajedno s *Ursprüngliche Regel gegeben vom hl. Albertus, patriarchen von Jerusalem, den Religiösen Ordens der Jungfrau Maria vom Berge Karmel*, pod nazivom knjižice *Regel*, 130 str. Same Konstitucije imaju 379 članova u 17. poglavlja.

i po svima i u svima!« Utemeljiteljica je Pavla zavoljela u roditeljskom domu studirajući njegove poslanice i vodeći s ocem teološke razgovore. Nije se, međutim, dala zarobiti protestantskim tumačenjem Pavlova nauka o Crkvi.

Pisma dobrotvorima i katoličkim djevojkama

Prepošt Joseph Jahnel (1834–1897), koji je vodio berlinsku delegaturu prvih šest godina djelovanja domova sv. Josipa, a od njih se razvila Družba karmelićanki Srca Isusova – uputio je Anu Mariju Tauscher 1891. kako se pišu pisma potencijalnim dobrotvorima. On sâm je priložima kućnih pomoćnica, radnika i obitelji s prosječnim prihodima diljem Njemačke sagradio u Berlinu 12 crkava. Nije bila dovoljna velikodušna pomoć gospođe Von Savigny, kod koje je stanovala po povratku u Berlin, a ni pomoć drugih katolika u Berlinu koji su listom bili siromašni. Trebalo je pisati stotine pisama te za primljene darove uredno i navrijeme zahvaljivati. Utemeljiteljica je vjerojatno od svoga oca, kao urednika evangeličkih novina za vrijeme službovanja u Berlinu, naučila osnovne elemente pisanja obavijesti i proglasa s točnim podacima i teološkom motivacijom na koju čitatelji vjernici nisu mogli ostati ravnodušni. Svake godine ili svakih par godina tiskala je na jednoj, nekoliko ili dvadesetak stranica okružno pismo s izvještajem o radu sestara u dječjim domovima, o svrsi Družbe i potrebama domova. Neke od tih knjižica nemaju godine ni mjesta izdanja, ali se uredno čuvaju u arhivu kuće matice u Sittardu.²⁴

Tako *Okružnica dobrotvorima* 1893. o djeci beskućnika u Berlinu koja srljaju u moralnu i fizičku propast ako se ne sklone u karitativne domove. Sestre koje rade s takvom djecom osjećaju u tome svoju socijalnu zadaću i osobnu promociju. Zatim nastavlja: »Budite spremni na žrtvu te nam pomozite da pod zaštitom sv. Josipa i sv. Terezije spašavamo duše na veću čast božanskom Srcu, kojemu je posvećeno ovo djelo, a Božansko Srce velikodušno će vam uzvratiti ovdje u vremenu i još više u vječnosti. Ne govori li božanski Spasitelj: 'Što ste učinili jednome od ovih najmanjih, meni ste učinili'.«²⁵ Ovdje je po sjećanju citirala Mt 25,40, gdje Isus govori da će ljude o sudnjem danu razvrstavati među spašene i osuđene ovisno o tome da li su ga podvorili u bolesnima, gladnima, strancima, zatvorenicima. Isus govori da njemu činimo ono što činimo ovoj njegovoj »najmanjoj braći«. Utemeljiteljica je prilagodila izreku djeci, koja su »najmanja« fizički jer su na početku zemaljskoga životnog putovanja. Iako citat nije vjeran »slovu« evanđelja, svakako jest duhu.

Okružnica 1908. izdana je na njemačkom, ali u Rocca di Papa blizu Rima, gdje je tada bila kuća matica.²⁶ Na naslovnoj strani ima citat iz Lk 10,2: »Žetva je velika, ali radnika je malo.« Na str. 2, u prikazu rada s djecom, istaknuto je da sestre rade za djecu iz naroda, djecu siromaha te ponovno navedena Isusova izreka da njemu činimo što najmanjima činimo. Na str. 5, u prikazu

²⁴ Pri čitanju utemeljiteljićinih spisa velikodušno mi je pomogla s. Pia-Theresia, generalna tajnica Družbe u kući matici, u veljači 1991. Od srca joj zahvaljujem.

²⁵ *Dank – Rundbrief an die Wohltäter aus dem Jahr 1893.*

²⁶ *Brief aus dem St. Josefsheim. Ein Blick in die Wirksamkeit der St. Josefsheime, Rocca di Papa, 1908, 20 str. džepnog formata, goticom.*

kućnih misija preko kojih sestre uspostavljaju most između Crkve i ohladnijih kršćana, motiv o izgubljenom sinu iz Lk 15,11–32: »Ljubav nas tjera da tražimo zalutale i dovodimo ih k Bogu, osobito u onim krajevima gdje je malo svećenika« i sekte se šire. Na str. 15 izražena je žalost što sestre moraju odbijati neku siromašnu djecu zbog pomanjkanja prostora u postojećim domovima, a odbile su i poziv jednog brazilskog biskupa da hitno dođu u njegovu biskupiju zato što nemaju toliko članica. Stoga utemeljiteljica moli materijalnu pomoć za otvaranje novih domova, ali i odaziv djevojaka u Družbu. Tako će stupati novi radnici u njivu Gospodnju a Isus će moći biti poslužen u većem broju malenih.

Dvije godine kasnije izdano je u istome mjestu četvrto okružno pismo dobrotvorima pod značajnim naslovom *Iskrane, ali ne nasukane*. Sadrži prikaz povijesti otvaranja novih domova te sedam slika u crno-bijeloj tehnici iz života djece u domovima.²⁷ Na početku obavještava da je otvoren novicijati u Engleskoj, a 22 postulante upravo obučene uz dopuštenje londonskog biskupa. Podsjeća na teškoće koje je breslavski biskup kardinal Kopp postavljao u prvim godinama Družbe pa kaže: »Puna zahvalnosti sjećam se često velike Božje dobrote koja nas je tamo (= u Rocca di Papa) dovela, a tko nam je najveći dobrotvor nakon Boga? Njegova eminencija kardinal Kopp. Zaista je njegova eminencija bila sredstvo u Božjim rukama koje je pokazalo malom čamcu put izvan granica domovine te ga po nizu poteškoća božanska providnost vodila sve dalje, od zemlje do zemlje – sve do Petrove stijene.«²⁸ Zahvalna što joj u Engleskoj ni država ni Crkva nisu otežavale otvaranje Družbinih domova, ona kaže: »Englez 19. stoljeća razmišljao je pametno i postupao prema Spasiteljevoj riječi: 'Dajte caru carevo, a Bogu Božje.' Za razliku od toga, Njemačka još uvijek nosi lance. Naše jadne sestre u Berlinu nekako tek podnose, iako su ljudi njihovim odgojem mladih ne samo zadovoljniji nego neke najviše evangeličke vlasti domove sv. Josipa smatraju uzornim ustanovama, a drugi evangeličari drže ih blagoslovom Božjim za siromašnu djecu.«²⁹

Na nekoliko stranica iznosi kako su zauzete crkvene osobe po Njemačkoj skupljale priloge siromaha te slale u njihove zajednice za izdržavanje djece. Spominje i svoj posjet Berlinu te susret s Emilom, dječakom iz prve generacije primljenih u dom, koji je prilikom tog posjeta bio sretno oženjen muž i otac. Emilov brat Josef, koji je također preko novina bio nuđen na dar a odrastao je u sestarskom domu u Berlinu, u međuvremenu je odselio u New York, osnovao obitelj i dobro zarađuje kao zanatlija. Očekujući daljnje pomaganje, obraća se iznova dobrotvorima: »Poštovani prijatelji i dobrotvori sve ove djece – koja su sada očevi i majke u obiteljima – što bi bilo od tih duša, koje su većinom putem novina bile darivane, bez vaše velike, milosrdne i djelatne ljubavi? Kako će vas božanski Spasitelj obilno nagraditi kroz cijelu vječnost

²⁷ IV. *Brief aus dem St. Josefsheim: Gelandet nich gestrandet*, Herausgegeben von Maria Theresia v. hl. J. Carmel v. G. H. J., St. Josefsheim Sta Teresa, Rocca di Papa, s. a., 32 str. Na str. 15, gdje završava povijesni prikaz, stoji ime utemeljiteljice i mjesto i datum pisanja: Vechta, Januar 1910.

²⁸ *Nav. dj.*, str. 9.

²⁹ *Nav. dj.*, str. 10. Iako je svoj spis namijenila katolicima, kod kojih je za kršćane reformatorske provenijencije ustaljen naziv »protestanti«, ona ovdje zadržava naziv »evangeličari«, kako se nazivaju sami reformatorski kršćani. Je li to znak anticipiranog ekumenizma kakav će prihvatiti Sabor ili samo ljubav prema obitelji iz koje je potekla i za koju je bila Bogu zahvalna?

zato što ste mu ovdje tako neumorno služili u najsiromašnijima među siromašnima?»³⁰

U lipnju 1913. izdan je prospekt o Družbi na njemačkom u Torontu te namijenjen župnicima. Na 8 stranica donosi povijest Družbe te prikazuje vjersku i socijalnu zapuštenost doseljenika u Americi koji podliježu utjecaju sekta. U takvoj sredini predstavlja za glavnu svrhu Družbe »Hausmission – kućne misije« kao traženje izgubljenih.³¹

Godine 1916. Družba je izdala knjižicu *Moj poziv* namijenjenu katoličkim djevojkama. U njoj je predstavljeno duhovno zvanje i posebno rad ove Družbe s djecom i zapuštenim vjernicima. Autorica nije stavljena ni na početku ni na kraju, ali po stilu i mislima bit će da je utemeljiteljica. Svakako, bez njezina znanja i odobrenja knjižica nije mogla nastati ni biti tiskana.³² Na koricama je slika Srca Isusova s potpisanim tekstom: »Gle ovo Srce koje je toliko ljubilo ljude!« U uvodu se navodi Isusova izreka Lk 10,2 te ističe da službu radnika u njivi Gospodnjoj obavljaju svećenici, a redovnice s njima surađuju na spašavanju duša. Među njima su i karmelićanke Srca Isusova koje su 1910. dobile po drugi put odobrenje Svete Stolice a bave se kućnim misijama i odgojem djece. Da bi udovoljile svim molbama za otvaranje dječjih domova, trebale bi mnogo veći broj suradnica. Sestre žele nasljedovati Isusa molitelja i djelatnika: »Kao što je Spasitelj bio poslan samo izgubljenim ovcama doma Izraelova a o sebi govorio da je došao tražiti i činiti blaženima one koji su bili izgubljeni, tako i ova Družba u prvom redu usmjerava svoju djelatnost samo na to da pomaže napuštene i spašava izgubljene.«³³ Ovdje je Isusova izreka iz Mt 15,24 (razgovor sa strankinjom koja moli ozdravljenje bolesne kćeri) iščupana iz izvornog konteksta, da bi pomoću nje bio obrazložen rad sestara s napuštenom djecom u domovima i s nemarnim vjernicima u kućnim misijama. To je sveto-pisamska aplikacija mimo ezegetskih pravila, vrlo česta u alegorijskom pristupu Bibliji.

U obrazlaganju prednosti duhovnog poziva navedeni su citati iz Iz 49,15 (kao što žena ne zaboravlja svoje čedo, tako ni Bog ne zaboravlja svoga naroda) te Ez 34,11 (Bog najavljuje da će sam potražiti i pasti svoje ovce). Prepričan je Iz 41,11 (na povratku iz babilonskog ropstva Bog će u naručju nositi jagnjad i dojilice). To vrijedi u vremenu Novoga zavjeta za Crkvu kao izabrani narod Božji. »Izgubljene ovce doma Izraelova« su »izgubljena djeca svete katoličke Crkve, izabrani narod novoga Saveza. Kako oni kao djeca kuće Božje imaju prednost, time traženje i spašavanje takvih mora biti najljepše zvanje.«³⁴

U poglavlju o bijedi iseljenika utkano je iskustvo utemeljiteljice s obilaskom evropskih useljenika u Sjedinjenim Državama i Kanadi. Boravila je tamo od 1912. do 1920.³⁵ Rad sestara u kućnim misijama među tim iseljenicima ona prikazuje pomoću parabole o izgubljenom sinu:

³⁰ *Nav. dj.*, str. 15.

³¹ Primjerak pročitao iz Arhiva Družbe u Sittardu.

³² *Mein Beruf*, bez naznake mjesta, 1916, 20 str. Knjižica ima »Imprimatur« biskupskog ordinarijata Sankt Gallen u Švicarskoj od 29. ožujka 1916.

³³ *Nav. dj.*, str. 6.

³⁴ *Nav. dj.*, str. 7.

³⁵ Za pregled života i rada utemeljiteljica, osim autobiografije koja je objavljena na hrvatskom, usp. E. BUDNOWSKI, *Sie folgte der inneren Stimme*, Johannes-Verlag,

»Tko ovdje ne prepoznaje jasno sliku mnogih iseljenika koji sličje izgubljenom sinu? Puni tjelesne i duhovne bijede, rastrgani čežnjom za očinskom kućom, sjećaju se ranije sreće i mirnog života pod očinskim krovom oca koji je najbolji i najviše ljubi pa se iz njihova srca otima vapaj: 'Koliki nadničari u kući moga oca imaju na pretek kruha, a ja ovdje umirem od gladi?' – Svi oni koji otpadaju od prave vjere osjećaju tu glad te duboko u njihovu srcu odjekuje ova tužaljka. – Spasitelj koji je čitao sva ljudska srca do svršetka vremena, čuo je ovaj poziv, pogledao njihovu bijedu i zato nam je prikazuje tako potresno i tako poticajno. Makar se neki radom materijalno pridigli i obogatili tako da izvana ne sličje izgubljenom sinu, ali su mu iznutra to više slični zato što njihova duša gladuje za Bogom za kojega je stvorena. Ta glad tišti i te kako! Neki misle da je mogu utažiti tako što se nasćuju splaćinama za svinje. (Božanski Spasitelj upotrebljava ovu usporedbu pa je i mi uzimamo jer tako zorno izražava istinu, tj. oni smatraju da će ispuniti prazninu koja ih mući priuštavajući sebi grešno veselje.) Sveto pismo kaže, međutim: 'Ali mu ih nitko nije davao.' Ni taj užitak često ne nalaze, a i kad bi ga nalazili, time ne mogu zasititi glad duše, jer je ljudsko srce stvoreno od Boga i za Boga i ne nalazi mira dok ne otpoćine u Bogu, kaže veliki sveti Augustin.«³⁶

Ovdje imamo životnu egzegezu Isusove parabole o Božjem milosrću. U sljedećem poglavlju obrazlaže utemeljiteljica kako mnogi od tih izgubljenih sinova nemaju hrabrosti da reku: »Ustat ću i poći k svome ocu«, a kad bi i imali takve hrabrosti, nemaju mogućnosti, jer sami ne mogu naći put u očinsku kuću. »Nalikuju zalutaloj ovćici koja se zaplela u trnje i bez pomoći drugih ne može se spasiti.«³⁷ Ovdje imamo motiv iz parabole o izgubljenoj ovci koju Luka donosi u istom poglavlju (15,3–7) zajedno s parabolom o izgubljenom sinu, a Matej u drugom kontekstu (18,12–14). Zatim citira Ez 34,4–8, gdje Bog žali što su njegove ovce raspršene, nemaju pastira i postaju plijen poljskih zvijeri. U Božjoj prijetnji što nitko ne traži izgubljene vidi utemeljiteljica način kako im se može i treba pomagati.

»Tu zadaću obavljaju karmelićanke božanskog Srca Isusova. Može li biti ljepšeg poziva? Neka netko zamisli zalutalog sina u tuđini, izmućenoga gladu i čežnjom za domovinom, ali koji nema hrabrosti na obraćenje ni novca za povratak u domovinu. Tada nastupa netko tko dolazi iz njegove domovine te kaže kako ga otac šalje da traži upravo takvoga. Pripovijeda mu kako ga otac s radošću očekuje te svakog dana poglćda za njim spreman da sve oprosti, samo ako se sin vrati. Ne bi li tada sinovo srce omekšalo i bilo ganuto tolikom ljubavlju pa bi dobio novu snagu i rekao: 'Ustat ću i poći svomu Ocu. Nisam dostojan takvog Oca. Nisam vrijedan zvati se njegovim sinom.'? To poslanje obavljaju naše sestre misionarke, a kakvu plaću i blagoslov

Leutesdorf, 1986. *ISTA, Von bescheidenen Anfängen zu weltweiten Verbreitung, 100 Jahre Karmel vom götlichen Herzen Jesu 1891–1991*, Sittard, 1991, str. 12–14; M. PIA-THERE-SIA, *Aus dem Leben und Werk von Mutter Maria-Teresa Tauscher*, isto, str. 15–20.

³⁶ *Mein Beruf*, str. 7–8.

³⁷ *Nav. dj.*, str. 9.

time sebi spremaju kod nebeskog Oca i kakvu zahvalnost od sina kojemu pružaju sva moguća sredstva za povratak ondje gdje mogu?»³⁸ U poglavlju o čežnji Božanskog Srca za izgubljenim dušama na temelju Lk 15,20, gdje je rečeno da je otac ugledao sina izdaleka, ona s pravom zaključuje da ga je očekivao te svaki dan pogledao na put kojim se mogao vratiti. Gozba koju priređuje također je dokaz očeva radovanja grešnom povratniku. Znak radosti je i to što na gozbu poziva susjede, kao domaćica izgubljene drahme u Lk 15,8–10. Isus na povratnicima vidi krv svoga Srca. Sestre nasljeđuju Isusa pa s njime traže izgubljene ovce. Isusova je bol to veća što su to njegovi kršćanici koji su odlutali.

U poglavlju o njezi i odgoju siromašne djece utemeljiteljica razrađuje Markovu verziju zgode o Isusu i djeci (Mk 10,1.13–16). Prema Marku, to se događa »u judejskom kraju i na onoj strani Jordana«, što znači u Pereji, kojom je u Isusovo doba gospodario pod vrhovništvom Rimljana Herod Antipa, sin Heroda Velikog. Isus se zaustavio u selu u koje su rijetko nailazili stranci, gdje su ljudi živjeli u siromaštvu i zapuštenosti, pa su im i djeca bila takva. Škola nije bilo, a djeci je manjkao i kućni odgoj. Bit će da su se djeca iz radoznalosti gurala oko stranca, koji je uz to bio poznat kao veliki prorok. Pokušaj apostolâ da »svoga dobrog učitelja oslobode od mučne male čete« sasvim je razumljiv. Utemeljiteljici ne promiče da je Isus ne samo tražio malene u svoju blizinu nego i da ih je zagrlio, a taj podatak među trojicom sinoptika donosi jedini Marko (10,16). Isus ih je proglasio svojim miljenicima i potrošio na njih svoje dragocjeno vrijeme.

»Jedna od svrha naše Družbe jest nasljedovati i tu crtu božanskog Spasitelja. Mi služimo samo djeci iz puka, primamo najsiromašnije i najzapuštenije da bismo im zamijenile oca i majku. Makar njihova vanjština bila malo privlačna, oni su ljubimci božanskog prijatelja djece koji je rekao: 'Što ste učinili jednomu od moje najmanje braće, učinili ste meni' i 'Tko prima dijete u moje ime, prima mene.'³⁹

Ovo su citati iz Mt 25,40 i 18,5 na kojima utemeljiteljica, zajedno sa zgodom iz Mk 10,13–16, temelji rad Družbe za siromašnu djecu. U želji da takvoj djeci donekle nadomjesti roditelje, nije prihvaćala da sestre rade u dječjim domovima koje bi osnivala država i tražila je da u jednom odjeljenju bude 10 do 15 djece o kojima se brine jedna sestra.

U poglavlju o štovanju Srca Isusova utemeljiteljica napominje da »živimo u stoljeću Božanskog Srca Isusova, pa pobožnost Srcu Isusovu čini žilu kućavicu katoličke pobožnosti. Božanski Spasitelj ovu je pobožnost sačuvao za posljednja vremena, kako je objavio svojoj službenici Margareti Mariji.«⁴⁰ Karmelićanke Srca Isusova prihvaćanjem ove pobožnosti uključuju se u katoličke tokove. Jedna od karakteristika ove pobožnosti jest molitva i žrtva kao zadovoljština za grijehe ljudi protiv božanske ljubavi. Utemeljiteljica u tom kontekstu spominje »zdjelu Božje srđbe« i podsjeća na »čaše gnjeva« iz Otkrivenja te ističe da je najbolja zadovoljština sudjelovanje u spasavanju duša. Spominje kako je Gospodin na Jakovljevu zdencu upozorio da se polja bjelasaju za žetvu (Iv 4, 35–36). Zatim nastavlja:

³⁸ Nav. dj., str. 9.

³⁹ Nav. dj., str. 13.

⁴⁰ Nav. dj., str. 14.

»Makar se i ne mogle sa svećenicima svrstati u redove žetelaca, jer samo svećenici mogu dijeliti svete sakramente, ipak možemo s Rutom paljetkovati klasje koje je ostalo iza žetelaca. O njoj govori Sveto pismo da je ostajala na polju od jutra do mraka, a kad je to bilo javljeno Boazu, našla je milost kod njega. Zapovijedio je svojim slugama da obilno ostavljaju od snoplja te da joj ne priječe ako htjedne s njima žeti. Kod jela je smjela sjesti zajedno sa žeteocima te jesti s njima. Tako je njezin rad bio blagoslovljen. Kad je uvečer istukla ono što je napaljetkovala, dobila je tri mjere ječma. Tako ćemo i mi naći milost pred božanskim gospodarom i naš će rad biti blagoslovljen ako neumorno ustrajemo na žetvenom polju. On međutim ne treba tek zapovijedati ili nešto namjerno ostavljati. Unatoč svoj revnosti žetelaca, tj. dušobrižnika, ostaju ne samo pojedini klasovi nego cijeli snopovi, jer radnika zaista nedostaje. Tamo leže, izloženi vjetru i vremenu, i propadaju.«⁴¹

U gradovima postoje raskopane obitelji i pojedinci koji su zatrovani člancima i razgovorima protiv Crkve. Svećeniku je među takve pristup zatvoren. Kod njih sestre nastoje razbiti predrasude, što katkad traje mjesecima, a kod onih koji se smatraju prosvijetljenima, i godinama. U kućne misije ne idu sve sestre, nego one »kojima je Bog dao poziv za to, jer nisu sve određene za zadaću da nad dušama obave predradnje i tako postanu pomoćnice velečasne gospode župnika. Za to je potrebna žarka revnost za duše, povezana s ljubavlju spremnom na žrtve.«

Ostale koje ne idu u kućne misije pridonose širenju kraljevstva Božjega uređivanjem kapela u siromašnim gradskim četvrtima, tjednim klanjanjem pred Presvetim te pripremanjem paramenata za svečano bogoslužje.

Građa ove knjžice, uz neznatne preinake u naslovima poglavlja i male dodatke u tekstu, ponovno je tiskana 1930. pod naslovom *Poziv djevojkama na buđenje*.⁴² U proširenom dijelu, na str. 10, stoji: »Božanski Učitelj stoga traži među odanim dušama one koje hoće s njime podijeliti službu dobrog pastira i vjernog vrtlara. Kad bismo mogle vidjeti ljubav kojom gleda svoje vjerne suradnice što nastoje uvijek iznova utožiti čežnju njegova Božanskog Srca, nikakav napor ne bi nam bio prevelik, nikoji put ne bi nam izgledao predalek, da makar jednu jedinu dušu dovedemo bliže Bogu i njezinoj dužnosti.«

Novost u ovom izdanju jest poglavlje o staračkim domovima (Altersheimen) koje je u međuvremenu Družba počela otvarati, ali u sastavu svojih kuća, a ne da sestre idu u »radni odnos« u takve domove nekih drugih ustanova. Evo kako je to obrazloženo: »Starim osobama obaju spolova, svake narodnosti i religije, iz srednjeg staleža, ponuditi dom za spokojnu i mirnu večer života te im nuditi priliku da pripravljeno završe zemaljsko putovanje (irdische Pilgerschaft). Vrlo mnogi čija je vjera doživjela brodolom u burnim valovima današnjeg materijalizma i nevjere, pronašli su ponovno put k Srcu Božjem i u našim domovima a neki su iz krivovjerja pronašli put da se vrate k Majci Crkvi. Tako je i ovaj rad u staračkim domovima u pravom smislu riječi spašavanje duša.«⁴³

⁴¹ Nav. dj., str. 15.

⁴² *Weckruf an die Jungmädchenwelt*, Berlin, 1930, 20 str. s 5 slika.

⁴³ Nav. dj., str. 13.

U ovome kratkom odlomku imamo aluzije na tekstove iz katoličkih poslanica u kojima je vjernički život na zemlji nazvan proputovanjem, tako da smo ovdje putnici i pridošlice (*paroikoi, parepidemoi* – usp. 1 Pt 1,17; 2,11; Jak 1,1).⁴⁴ Iz ekleziologije poznato je da je na Drugome vatikanskom saboru za Crkvu na zemlji ponovno oživiljen naziv »putujuća Crkva« (ecclesia peregrinans, ecclesia in via), koji su upotrebljavali crkveni oci i teolozi prvih stoljeća.

Godine 1921. izdan je prospekt o Družbi na šest stranica, namijenjen župnicima i drugim svećenicima koji bi mogli posredovati oko dolaska prikladnih kandidatica. U tom prospektu, izdanom u Sittardu, podsjećaju sestre da nakon prvoga svjetskog rata postoji kod ljudi obnovljeno zanimanje za katoličku vjeru i želja za moralnom obnovom, a glavna zadaća Družbe je odgoj djece i kućne misije. Svećenici bi Družbi činili veliku uslugu upućivanjem zainteresiranih djevojaka da se pridruže sestrama. Tada je Družba imala 150 novakinja u dva novicijata iz različitih nacija, ali istodobno želi »da sve buduće sestre prožme njemačka djelotvornost, njemačka marljivost i smisao za žrtvu«.⁴⁵ Sestre mole župnike da to njihovo pismo dostave djevojkama u katoličkim društvima i Marijnim kongregacijama.

Godine 1924. izdan je novi prospekt na više stranica i s više povijesti Družbe. U njemu je rečeno da je »duhovna svrha Družbe štovanje Srca Isusova i nasljedovanje Isusa tijekom njegova zemaljskog djelovanja u molitvi, razmatranju i spašavanju duša«. U »vanjsko djelovanje« pripadnica Družbe ubrojen je rad s djecom i »Hausmission – kućne misije«. Donesena je i napomena da sestre ne preuzimaju župne ili državne ustanove, nego žive u svojim domovima. Te godine Družba je imala 1.200 sestara iz 50 nacija u 51 samostanu a djelovala je u 27 biskupija.

U prospektu izdanom 1925. stavljen je na naslovnu stranu citat iz Dj 20, 35: »Blaženije je davati nego primati«. Tom izrekom, koju ovaj prospekt naziva »Spruch«, završava Pavlov oprostajni govor starješinama efeške Crkve, držan u Miletu.⁴⁶ To je zapravo molba za pomoć Doma sv. Terezije u Eschweileru na području biskupije Aachen, koji je bio otvoren 19. ožujka 1924. Sestre kažu da u gradu ima neishranjene djece rudara i tvorničkih radnika, pa mole pomoć »za odgoj zdravije generacije«.

Potkraj dvadesetih godina u prospektima iščezava naziv »Heim – dom« za kuće u kojima sestre žive te služe djeci i starima, a ulazi naziv »Kloster – samostan«. Tako je 1928. samostan naše Gospe u Offenbachu, na području biskupije Mainz, u godini svoga otvaranja 1928. izdao prospekt u kojem moli župnike da djevojkama s redovničkim pozivom skrenu pažnju na Karmel B. S. I. »Grijan ljubavlju Spasiteljeva Srca, Karmel Božanskog Srca Isusova želi širiti kraljevstvo njegove ljubavi, pridobivati ljudska srca za njega neposrednim ra-

⁴⁴ Za egzegezu ovih novozavjetnih tekstova usp. M. ZOVKIĆ, *Crkva Božja na putu zemaljskom*, Sarajevo, 1984, str. 37–80.

⁴⁵ »Zugleich ist unser Wunsch, dass deutsche Tatkraft, deutscher Fleiss und Opfer-sinn alle zukünftige Schwestern durchbringen möge.« Na ovom prospektu nema godine izdanja, ali se spominje da Družba postoji već 30 godina. Služio sam se primjerkom iz Arhiva kuće matice.

⁴⁶ Za komentar ove izreke u okviru Dj i cijelog NZ usp. A. L. ASH-R. OSTER, *Djela apostolska. Uvod i komentar*, Novi Sad, 1986, str. 241–242.

dom na spasenje duša... Ovaj rašireni i Bogu ugodni rad traži brojne suradnice, jer mnogi svećenici traže pomoć za svoje rastuće dušobrižničke dužnosti.«

U prospektima dvadesetih i tridesetih godina prisutno je buđenje zanimanja za Družbu uz širenje zanimanja za sv. Tereziju od Djeteta Isusa. Tako je 1933. izdan prospekt na 8 stranica s naslovom *Nanovo probuđeni duh sv. Terezije od Isusa u Karmelu Božanskog Srca Isusova. Njegovo stremljenje i djelovanje u našem vremenu*. Uz povijest Družbe od 1891. spominje se i sve raširenije štovanje Male Terezije, a kao svrha Družbe istaknuto je: »Posebno štovanje Božanskog Srca Isusova, nasljedovanje njegova zemaljskog proputovanja (irdischer Wandel) s jedne strane po molitvi i razmatranju, s druge strane neposrednim radom na spasenju duša«.

Pravila i okružnice sestrama

Utemeljiteljica spominje u autobiografiji kako je u prvim mjesecima 1891. boravila u Bonnu prateći groficu de Savigny u pohodu njezinoj sestri. Imala je dovoljno vremena za čitanje, razmatranje i planiranje. Snažno ju je opsjedala misao o osnutku nove redovničke zajednice. Jedna prijateljica savjetovala joj je da pođe na ispovijed i duhovni razgovor župniku Westenbergu u obližnje selo. Ovaj ju je strpljivo saslušao i ocijenio da nije riječ o umišljenosti revne obraćenice, nego o autentičnome Božjem poticaju. Utemeljiteljica priznaje: »Osjetila sam se kao orao koga su razriješili njegovih spona. Vinula sam se na krilima ljubavi u visine do Božanskog Srca, gdje sam našla svoj mir.«⁴⁷ U trenutku duhovnog prosvjetljenja u travnju te godine postalo joj je jasno da se družba treba zvati »Službenice Božanskog Srca Isusova« te da joj svrha treba biti trostruka: zadovoljština Srcu Isusovu za grijeha i nemar ljudi u duhu ondašnje katoličke pobožnosti, osobna posveta članica po redovničkim zavjetima, spasavanje duša radom u kućnim misijama, dječjim i staračkim domovima. Ona je taj prvi nacrt pravila odmah zapisala i kasnije ga ustvarila u svoju autobiografiju.⁴⁸ U želji da sestre nasljeđuju i očituju osobnu ljubav i pažnju Isusovu prema svakom djetetu, odlučila je već tada da u njezinim dječjim domovima odgoj treba biti kao u obiteljima, to jest da svaka sestra bude zadužena za manju grupu djece, a ne kao u domovima te vrste gdje su šticićenici svedeni na broj u mnoštvu šticićenika. Tada je već odlučila da ona i suradnice primaju samo siromašnu djecu iz puka te da nijedno dijete ne odbijaju zato što nema tko za njega plaćati uzdržavanje.

Iz travnja 1891. potječe i ovaj njezin zapis: »Želimo li biti slične Božanskom Spasitelju, ostavimo hrabro i radosno roditelje i zavičaj kao što je naš Spasitelj ostavio svojega Oca i nebo i prinesimo mu se za žrtvu. Naš Gospodin i Bog proputovao je u najdubljem poniženju među nama podnoseći uvijek patnju. Što će Božanski Spasitelj kod svojih službenica više tražiti od poniznosti? Stoga nemojmo samo nositi odjeću poniznosti i pokore, nego uzmimo na sebe ponizna srca svaki križ, patnju i nedaću koja snalazi službenicu Božanskog Srca u izobilju te podnosimo radosno gledajući na život Spasiteljev, kročeći

⁴⁷ *Djelo Božje*, str. 45.

⁴⁸ *Djelo Božje*, str. 46–67.

hrabro za njim sve do Golgote, sve do posljednjeg časa. Tada ćemo radosno, kao i naš božanski Učitelj i Otkupitelj predati svoje duše u ruke nebeskog Oca... 'Tko hoće ići za mnom, neka uzme svoj križ i neka me slijedi!'«⁴⁹ Ovdje vidimo početak njezine osobne čežnje za patnjom kao sredstvom koje ljudsku osobu humanizira i otvara za Boga, ako se vjernički osmisli i podnosi. Takvu teologiju patnje naučila je u evanđelju, kod sv. Pavla kao i kod karmelskih svetaca Ivana od Križa i Terezije Velike, koje je žarko štovala i nasljedovala.⁵⁰

Utemeljiteljica nije dobila dopuštenje mjesnog biskupa da otvori novicijat u Berlinu, pa nije ni žurila s pravilima Družbe. Ali jest dobila dopuštenje delegata za Berlin da otvori dom za siromašnu djecu i zato je ubrzo morala načiniti pravila za rad sestara u domu i za život djece. Ta pravila za dječje domove tiskana su 1904. zajedno s pravilima sestara,⁵¹ a isto je učinjeno prilikom tiskanja Direktorija za sestre 1925.⁵² Ta pravila za dječje domove morala su više puta biti tiskana odvojeno radi uvida crkvene i državne javnosti u rad ustanove koja odgaja Crkvi nove članove a državi nove građane. Neke od tih izdanja nemaju godine ni mjesta, ali tekst je uglavnom istovjetan u svim izdanjima.⁵³ U uvodnom poglavlju istaknuto je da će milost zvanja te Duh Sveti, koji svakoj osobi utiskuje unutarnji zakon ljubavi prema Bogu i bližnjemu, više pridonositi pri radu s djecom od bilo kakvih pravila. Ipak, pravila su donesena zato što Bog u svojoj providnosti traži sudjelovanje stvorova, jer cilj Družbe nije samo osobno posvećenje nego i služenje spasu bližnjega, osobito odgajanjem djece. U 8. poglavlju određeno je da svakog popodneva sestre s djecom obavljaju pobožnost (Andacht) za dobrotvore kod koje se u djeci razvija zahvalnost prema Bogu i prema dobrotvorima. U kasnijim izdanjima određeno je što konkretno sestre s djecom mole tom prilikom te da ta pobožnost ne smije trajati duže od 15 do 20 minuta.

Pravila za sestre iz 1904. sastoje se od savjeta sv. Terezije Velike, sv. Franje Saleškog i drugih učitelja duhovnog života za redovnice. Počinju Isusovim pozivom na nošenje vlastitog križa u hodu za njim (usp. Mt 16,24; Mk 8,34; Lk 9,23). U evanđeljima ta izreka stoji u kontekstu Petrova priznanja da je Isus Mesija i Isusove »korekture« da treba biti odbačeni Mesija. Kad se Petar suprotstavio Gospodinu i pokušao ga odvratiti od puta u Jeruzalem, Isus ga je ukorio i sve sljedbenike pozvao da uzmu svoj križ te pođu za njim. U uvodnom poglavlju prikazano je nasljedovanje Krista koji nosi križ kao cilj redovničkog života te posebno rastumačeno što bi trebalo značiti »odreći se

⁴⁹ *Aufzeichnungen unserer lieben Mutter aus den Jahren 1891–1899, über Marien-Minne, die Barmherzigkeit Gottes, St. Josef im Plane Gottes, unsere Aufgaben im Carmel D.C.J.*, Sittard, s. a, str. 7.

⁵⁰ Za utemeljiteljičino vrednovanje patnje u osobnom životu i u Družbi usp. diplomsku radnju, rađenu pod vodstvom dr. R. Prkačina, S. Marijana MRAKOVČIĆ, *Tajna patnje u životu Majke Marije Terezije od sv. Josipa*, u zbornoj knjizi *Stoljetni hod s karmelskim plaštem. Neki vidovi duhovnosti i povijesti Karmela Božanskog Srca Isusova*, Zagreb, 1991, str. 51–90.

⁵¹ *Kleiner Führer zur Vollkommenheit für die Dienerinnen vom göttlichen Herzen Jesu*, Rocca di Papa, 1904, str. 183–230 (džepni format).

⁵² *Direktorium*, str. 124–164.

⁵³ *Regeln für die Erziehung der Kinder in den St. Josefshäusern Karmelitininnen vom göttlichen Herzen Jesu*, bez godine i mjesta, 42 str. džepnog formata.

samoga sebe«: odreći se vlastite volje, vlastitog »ja«, biti posuda koju Bog ispunjava mirisavim uljem milosti i kreposti.⁵⁴ U poglavlju savjetâ sv. Terezije Velike redovnicama stoji važan odlomak o viđenjima i javnoj objavi, zapisano u Svetom pismu: »Ne treba se prepuštati posebnim ukazanjima i objavama niti valja misliti da se savršenstvo sastoji u tim doživljajima. Makar neki bili i nepatvoreni, ipak ima puno patvorenih i varljivih. Što tko za njima više čezne i više ih cijeni, to se više udaljuje od žive vjere, ljubavi, strpljivosti, poniznosti i obdržavanja Božjeg zakona. A on je najsigurniji put koji je Bog izgradio za opravdanje duša.«⁵⁵ Iz autobiografije vidimo da je utemeljiteljica imala puno mističnih doživljaja još od djetinjstva, ali nije o njima govorila sestrama niti po njima mjerila duhovnost svoju i susestara. Oslon na javnu i obaveznu objavu kao redovan i siguran put duhovnosti ponijela je iz kuće protestantskog pastora a još ga više učvrstila u Katoličkoj Crkvi.

U poglavlju četvrtom skupljeni su savjeti duhovnim osobama za ponašanje prema Bogu. Točka 19 sadrži motiv iz Matejeve prispodobe o talentima (Mt 25,14–3): »Ne zakapaj poput lijenog slugu u evanđelju svoje talente koje ti je Bog dao, nego ih koristi u služenju Njemu.« Ovdje opažamo svijest različnosti u sposobnostima kod sestara i poticaj da se sposobnosti svake sestre razvijaju na slavu Božju u okviru zajednice.

U točki 34 istog poglavlja prisutan je motiv iz susreta Isusa i strankinje, kako ga prikazuju Mt 15,21–28 i Mk 7,24–30, i to u kontekstu prosne molitve: »Kad od Boga prosiš neku milost, iznesi svoju prošnju s velikom poniznošću. Ako ti se učini da te On neće uslišati, ustraj poput kananejske žene iz Evanđelja u djetinjem pouzdanju i ustrajnoj molitvi govoreći: 'Gospodine Isuse, iako kruh djece Izraelove ne treba bacati psima, ipak psići jedu mrvice koje padaju s gospodarova stola'; možda ćeš tada i ti moći čuti kao ona žena: 'Tvoja je vjera velika, neka ti bude kako želiš!'« Taj element u pravilima za sestre pokazuje da je utemeljiteljica s posebnom pažnjom čitala i pamtila svetopisamske zgodice o ženama i tim se zgodama duhovno hranila.

U točki 35 istog poglavlja utemeljiteljica pokazuje svijest da čovjek i uz najbolju volju nekad upada u sumnju: Što je bolje, što je potrebnije meni i drugima? U rješavanju takvih sumnji preporučuje primjer sv. Pavla, spremnog na vršenje volje Božje: »Nauči u svim sumnjama zazivati sa svetim Pavlom: Gospodine, što hoćeš da činim? A čim upoznaš njegovu volju, izvrši je potpuno odričući se svakog sebeljublja.« To je aluzija na Pavlovo pitanje Uskrslogu prilikom doživljaja pred Damaskom (Dj 22,10), i to u drugoj verziji događaja, kad bivši progonitelj Nazarenčevih sljedbenika prilikom hapšenja u Jeruzalemu pripovijeda Židovima zašto je postao sljedbenik i širitelj Kristova evanđelja.

U istom poglavlju, u točki 41, utemeljiteljica potiče sestre da cijene svoje zvanje i pritom se oslanja na evanđelje koje kaže da su u nebeskom kraljevstvu veliki oni koji zapovijedi Božje drže i uče. To je aluzija na Mt 5,19, gdje Isus govori da nije došao dokinuti, nego dopuniti Zakon i Proroke te da će u kraljevstvu nebeskom biti veliki oni koji uče i vrše zapovijedi Božje.

U poticaju sestrama da se ne dodvoravaju svijetu i svjetovnom duhu utemeljiteljica navodi Isusovu izreku iz Lk 11,23, gdje Isus traži da ljudi iz njego-

⁵⁴ *Kleiner Führer zur Vollkommenheit*, str. 9–14.

⁵⁵ *Nav. dj.*, str. 19–20.

vih riječi i djela uvide kako nastupa kraljevstvo Božje te najavljuje da rasipaju oni koji s njime ne sabiru eshatološku Božju obitelj te da su u tom smislu protiv njega oni koji nisu s njime. Zatim Pravila u točki 43 nastavljaju: »Ne daj se zavesti od ludog svijeta da je krepost teška, jer vječna istina govori: 'Jaram je moj sladak i breme moje lako.'« To je citat iz Mt 11,30, gdje Isus zove malene i skromne, umorne i opterećene te ističe da je njegov jaram sladak. U povijesnom trenutku to se odnosilo na Židove željne vršenja Božjih zapovijedi i umorne od farizejske teologije koja je pronašla 613 zapovijedi i zabrana u Svetom pismu. Jednostavni i nepismeni ljudi ne bi ih mogli naučiti, a Isus je sve sveo na ljubav prema Bogu i bližnjemu te sâm prvi pokazivao životom koje su zapovijedi najvažnije.

U petom poglavlju riječ je o ponašanju prema bližnjima. U točki četvrtjoj utemeljiteljica preporučuje sestrama da dobrim vladanjem nastoje nadomjestiti pogreške koje kod drugih opažaju: »Međutim, osobu koja je pogriješila ne smiješ nikako prezirati, nego više imati sućut za nju, a istodobno probuditi u sebi zdravi strah misleći kako božansko Pismo govori: 'Tko misli da stoji, neka pazi da ne padne.'« To je citat iz 1 Kor 10,12. Izvorno se odnosilo na krštene Korinćane koji su iz kršćanske dogme izvodili da postoji samo jedan Bog, a da poganski idoli nisu ništa, pa prihvaćali pozive svojih poganskih sugrađana na gozbe u čast idolima. Takvi »jaki« sablažnjavali su »slabe«, koji su u tome vidjeli odobravanje vjere u idole i sudjelovanje u poganskom bogoslužju. Pavao opominje sve da budu oprezni, jer je čovjek podlozan zlu i grijehu.

U točki 10 ovog poglavlja iznesen je načelan stav prema pogreškama bližnjih: »Kad na bližnjemu opazimo pogrešku, trebamo odbacivati pogrešku, a ne osobu: pogrešku trebamo grditi, ali ne čovjeka koji je pogriješio, nego razmišljati kako ga Bog silno ljubi pa ni nas ništa ne košta da ga ljubimo.« To je razrada i primjena Isusova stava prema grešnicima. On nije odobravao grijeh, a grešnike nije odbacivao. Sjedio je s njima za stol, saslušavao ih i poklanjao im svoju pažnju te im time ulijevao volju za obraćenjem.

Pavlovski utjecaj vidi se i u točki 14: »Budi svima sve, da sve pridobiješ za Boga, i nastoj svakomu udovoljiti koliko je moguće.« To pravilo podsjeća na 1 Kor 9,19–23, gdje Pavao govori kako se prilagođavao Židovima i Grcima, svima postao sve da neke spasi.

U točki 20 podsjeća sestre da nema ljubavi prema Bogu kod onih koji nisu ljubazni prema bližnjima. Pritom je navedena izreka iz 1 Iv 4,20. U točki 21 sestrama je preporučena osamljenost u zdravom smislu riječi, kao izbjegavanje nepotrebnih razgovora sa svjetovnjacima, i pritom je navedena izreka iz Hoš 2,6: »Odvest ću je u pustinju i njenu progovorit srcu.« »Ona« u prorokovoj propovijedi između 750. i 730. pr. Kr. među pripadnicima Sjevernog kraljevstva jest cijeli Izrael (ta riječ u hebrejskom je ženskog roda!). Pustinja je najidealnije razdoblje Izraelove religioznosti, vrijeme oslona na Boga i vršenja zapovijedi Božjih. Primijenivši tu prorokovu izreku na svoje sestre, utemeljiteljica ih želi sačuvati od svjetovnjačkog duha te im pomoći da se zdravom osamom više povežu s Bogom kako bi sadržajnije služile bližnjima.

Pri kraju ovog poglavlja, u točki 33, sestre su potaknute da ljudima daju dobar primjer življenja i ispunjavanja dužnosti. Pritom se navodi izreka iz Mt 5,16: ako svi Isusovi sljedbenici trebaju svojim životom pred ljudima tako sjati da oni slave Oca nebeskoga, to još više trebaju redovničke osobe, pozvane i zadužene da šire Božju slavu i bližnje vode prema blaženstvu.

Šesto poglavlje sadrži smjernice za ponašanje prema samome sebi. U točki 16 rečeno je da je teže dovesti do spoznaje samoga sebe čovjeka koji je prividno krepostan nego velikoga grešnika. Takav je u opasnosti za svoje spasenje i na njega se odnose riječi iz Otk 3,15: »Jer nisi ni vruć ni studen, povratit ću te iz usta!« U točki 54 ovog poglavlja govor je o vjernosti u malim stvarima i za svetopisamsku podlogu naveden je citat iz Mt 25,21 o sluzi iz prispodobe o talentima kojega gospodar hvali za vjernost u malome i pripušta ga u svoju intimnu blizinu, u svoju radost.

Godine 1918. izdane su u Sittardu, s imprimaturom biskupskog ordinarijata, *Odredbе sv. Majke Terezije od Isusa za redovnice i Rad na spasavanju duša u duhu sv. Majke Terezije*.⁵⁶ U predgovoru je izraženo pobožno uvjerenje da je »žed za dušama kod ove serafske Majke omogućila nastanak ove nove grane Karmela«. Kao što je Terezija Velika gorjela žarom za slavu Božju, ali ostajući u samostanskoj molitvi i pokori, tako karmelićanke S.I. gore istim žarom djelujući među malenima i starima, u samostanu i u svijetu. Prvo poglavlje govori o obdržavanju siromaštva. Tu je istaknuto da se sestre izdržavaju radom, a ne prošnjom za svoj samostan. Za uzor je stavljen Pavao, koji je vlastitim radom pribavljao sredstva za svoje uzdržavanje. Istaknuto je i uvjerenje da će Bog pribaviti nužna sredstva za skromni život sestara ako one budu revno njemu služile svim svojim silama. U poglavlju o poslu i ručnom radu utemeljiteljica traži od zdravih i sposobnih da vrijedno rade i za one koje ne mogu te dodaje: »Neka se pomno provodi ono što nalaže Pravilo, naime da onaj koji hoće jesti treba također i raditi, kao što je postupao sveti apostol Pavao, koji je radio vlastitim rukama.«⁵⁷ Ovdje je utkana aluzija na Pavlovu odredbu iz 2 Sol 3,10: »Tko neće raditi, neka i ne jede!« Samom Pavlu, a time i utemeljiteljici, daleka je svaka pomisao da bi uskratili jelo onima koji zbog bolesti ne mogu raditi. Tko može raditi, dužan je to činiti da bi izdržavao sebe i pomagao oskudne (usp. Ef 4,28).

U poglavlju o redovničkoj šutnji traži se izbjegavanje beskorisnih razgovora, čak i s poglavaricama i asistenticama: »Čak će i redovnice morati položiti račun za svaku beskorisnu riječ.« To je aluzija na Isusovu izreku iz Mt 5,36 o potrebi izbjegavanja beskorisnih riječi. Šutnja nije sama sebi svrha, nego pomagalo za duhovnu sabranost. Čitanje za vrijeme jela obrazloženo je time da i duša dobije duhovnu hranu dok se tijelo krijepi materijalnom hranom.

U poglavlju o poniznosti govori se i o opominjanju u duhu Mt 18,15–17. 21–22. Da ne bi upadale u farizejsku napast lovljenja tuđih pogrešaka i prijestupa, sestre samo za vrlo tešku stvar nasamo opomenuti svoju susestru, i to tri puta, kako kaže evanđelje. Ako se dotična ne popravi, trebaju reći kućnoj poglavarici, ali samo njoj, a ne svim drugima u kući. Poglavarice pak znaju da i pravednik sedam puta dnevno pogriješi (usp. Izr 24,16), pa neka budu spore u korenju i opominjanju te s ljubavlju upozoravaju sestre na prekršaje protiv dobrog redovničkog duha.

U poglavlju o apostolskom djelovanju sestara kućne misije potkrijepljene su izrekom iz Lukine verzije prispodobe o uzvanicima: »Izidi na putove i među ograde i prinudi neka uđu, da mi se napuni kuća« (Lk 14,23). Ova rečenica

⁵⁶ Pun izvorni naziv u bilješki 6.

⁵⁷ *Nav. dj.*, str. 6.

bila je u srednjem vijeku podloga za teološko opravdanje progona heretika pod latinskim motom: »Compelle intrare«. Utemeljiteljica međutim kaže: »Sestre neka ne nastoje pridobivati duše tek riječima – što svakako trebaju činiti ondje gdje se pruža prilika, ali uvijek na razborit način – nego svetim životom i besprijeornim postupanjem.«⁵⁸ Ovakva primjena Isusove izreke iz prisposode svakako je bliža Isusovu poštivanju ljudske osobe i slobode vjere od one iz vremena sasvim »katoličkog« progona heretika.

Ovdje se ponovno vraća molitva iz prisposode o izgubljenoj ovci (Lk 15, 2–7) te potiče sestre da traže izgubljene ovčice i tako šire kraljevstvo Božje. U tome međutim ne sudjeluju samo one koje odlaze u kućne misije nego na svoj način sve sestre:

»Sestre trebaju uvijek imati pred očima spasenje duša, bez obzira da li su na ulici, na porti, u govornici, na sastanku, na pjevanju ili na poučavanju u ručnom radu. To je naime svrha njihova redovničkog života koji obuhvaća brojne žrtve. Sestre koje žele biti prave kćeri Karmela također ne smiju nikada zaboraviti da su odabrale za sebe trnje, patnju, poniženje, prezir i progon svoga božanskog Učitelja. Stoga, što jedna sestra ima više udjela na križu, to veća treba biti njezina radost i zahvalnost.«⁵⁹

Ovdje se opet susrećemo s utemeljiteljičinim gledanjem na patnju kao na sredstvo duhovnog rasta i slavljenja Boga. U tome se nadahnjuje Pavlovom teologijom križa, izraženom u 1 Kor 1,27–29, zatim Apostolovom teologijom teškoća u duhovnom zvanju, izraženom u 2 Kor 4,7–11, te iskustvom da se Bog služi slabim ljudima u ostvarivanju svoga plana spasenja, izraženim u 2 Kor 11,16–12,10. Sestre koje odlaze u kućne misije trebaju u susretu sa siromasima najprije utožiti njihovu materijalnu nevolju a onda pokušati oživjeti njihovu vjeru. Utemeljiteljica ih opominje da ne bi postignuti uspjeh pripisivale svojim talentima i rječitosti, nego milosti Božjoj. Ovdje je utemeljiteljica opet na liniji Pavla, koji ističe da milošću Božjom jest što jest, iako se trudio više od ostalih apostola (1 Kor 15,10).

U poglavlju o njezi i odgoju djece utemeljiteljica kaže da je obiteljski sustav s grupama od po 12 do 16 djece obvezatan u cijeloj Družbi te da je cilj odgoja »pridobiti duše za Boga i podizati dječake i djevojčice u radine, sposobne, karakterne građane i članove društva«. Zato u domovima treba paziti na zdravlje djece i stvarati ozračje za normalan rast. U svakom djetetu sestre trebaju gledati zemlju od Boga povjerenu koju trebaju majčinski strpljivo i s ljubavlju obrađivati da bi procvala i Boga obradovala svojim plodovima. Svaka od tih »zemalja« traži posebnu obradu, krotkost i ljubav odgojiteljice. Utemeljiteljica najavljuje da u odgoju neće imati najviše uspjeha one koje su najobrazovanije ili najbolje položile ispite, nego one koje u poniznosti sve očekuju od Božje milosti i blagoslova. Ona traži da sestre ne budu naklonjenije talentiranijoj ili ljepšoj djeci te da ne kore bezdušno tuplju djecu. U zaključku navodi blaženstvo o krotkima iz Mt 5,5 te ga ovako tumači za svoje sestre:

»Zemlja su ljudske duše. A ima ih bezbroj i mnoge od njih povjerene su našem redu. Što će sestre reći kad jednom moradnu položati račun

⁵⁸ Nav. dj., str. 10.

⁵⁹ Nav. dj., str. 16.

o zemlji ili dušama koje su svakoj bile povjerene, bez obzira na kojoj je službi bila: predstojnica, asistentica, učiteljica novakinja, sestra u kuhinji ili u vrtu, vratarica ili sakristanka, sestra za kućne misije ili sestra za rad kod djece. Sve su jednako zadužene da prema uzoru na našega božanskog Učitelja rade na povjerenoj zemlji, bez obzira jesu li naša zemlja djeca, starci, muškarci i žene. Svaka je duša zemlja koju Bog sestri povjerava na obradu i na pridobivanje za njega. Je li učinjena obradivom? Je li donosila cvijeće i plodove? Ako nije, tko će davati račun za neuspjeh i za to činiti pokoru? Imajući pred očima tu veliku odgovornost, neka sve sestre, a dakako i sve poglavarice, svakog dana rade za duše koje su im povjerene s novom revnošću i strpljivošću, krotkošću, razboritošću i ljubavlju.⁵⁹

Bibličari se slažu da je krotkost biblijska varijanta siromaštva ili potpune oslo-
njenosti na Boga u radostima i žalostima života, u uspjesima i neuspjesima. Krotki su oni koji strpljivo, ponizno i nenasilno idu prema cilju. Isus je sebe nazvao krotkim (Mt 11,29) i nitko mu nije predbacivao da glumi krotkost.⁶⁰ Ovom razradom krotkosti kao svetopisamske podloge za rad s djecom, utemeljiteljica je sasvim na liniji zdravoga katoličkog poimanja Isusova blaženstva o krotkima.

Za vrijeme boravka u Americi utemeljiteljica je 1920. izdala u obliku knji-
žice tri svoje okružnice sestrama te knjižici dala naslov *Opservancija i ono što spada na opservantsku redovnicu – pisma za karmelićanke Božanskog Srca Isusova*.⁶¹ Generalna uprava Družbe izdala je tu knjižicu pod novim naslovom 1980,⁶² a uprava Hrvatske provincije karmelićanki B.S.I. prevela na hrvatski i izdala za potrebe sestara svoje provincije.⁶³ Te tri okružnice vrlo su strogo poziv utemeljiteljčin na povratak vjernijem obdržavanju pravila u duhu Družbe. Tijekom osam godina boravka u Americi trudila se da preko pisama upućuje te tražila izvještaje od provincijalki i predstojnica o stanju u zajednicama. Dva su moguća razloga za opadanje prvog žara. Najprije prvi svjetski rat u kojem je od Austro-Ugarske Monarhije nastalo pet novih država, a ratne prilike morale su se odraziti i na život sestara u samostanima. Pokazala se potreba za nastanjanjem novih provincija i prilagođavanjem potrebama sestara iz nenjemačkih naroda. Drugo, pokret se pretvorio u instituciju. Od male grupe vjernih suradnica, koje su 1891. u Berlinu počele s utemeljiteljicom rad u dječjim domovima, razvila se Družba s brojnim pripadnicama iz različitih naroda. Jasno je da ta nova generacija članica nije mogla imati duhovno iskustvo i polet prvih suradnica utemeljiteljčinih pa je duhovni žar počeo opadati. U 30 godina postojanja Družbe neke važne stvari počele su prilikom institucionalizacije blije-

⁶⁰ Za egzegezu blaženstva o krotkima usp. A. REBIĆ, *Blaženstva*, Zagreb, 1986, str. 41–44.

⁶¹ *Observanz und was dazu gehört, eine observante Ordensfrau zu sein in Briefen für die Carmelitininnen vom göttlichen Herzen Jesu*, St. Francis, Wisconsin, 1920, 60 str. džepnog formata.

⁶² *Seid wachsam! Observanz und was dazu gehört, eine observante Ordensfrau zu sein in Briefen für die Karmelitininnen vom göttlichen Herzen Jesu*, Sittard, 1980, 84 str. džepnog formata.

⁶³ *Bdijte! Što znači to: biti prava redovnica. Pisma za karmelićanke Božanskog Srca Isusova*, Zagreb, s. a., 59 str.

djeti i utemeljiteljica se u savjesti osjećala dužnom da strogo opomene svoje susestre u Družbi, koju je smatrala djelom Božjim.

Prvo pismo *Čišćenje i ukrašavanje duše* jest poticaj na težnju za osobnim posvećenjem. Podsjetimo se da je Drugi vatikanski sabor u petom poglavlju Dogmatske konstitucije o Crkvi razradio poziv svih kršćana na svetost. Utemeljiteljica je smatrala svojom dužnošću posvijestiti svakoj članici Družbe da je dužna snagom zavjeta težiti za svetošću. Dušu sestara drži duhovnom zgradom na kojoj treba raditi cijelog života, a svoju redovničku zajednicu zove »malom kapelom u golemoj katedrali sv. Crkve«. Patrijarhe, proroke i svece svih zemalja i svih vremena naziva Božjim prijateljima. Božji prijatelji su i redovničke osobe ako vrše volju Božju i odriču se sami sebe. U tom kontekstu spomenut je bogati mladić od kojega je Isus tražio da se odrekne samoga sebe (Mt 19, 16–30).⁶⁴ Samo kod Mateja spomenuto je da je to bio mladić, dok je kod Luke i Marka to odrasli bogataš. Matejeva verzija zgrade upotrebljavala se najviše u duhovnoj literaturi onog vremena i prirodno je što je utemeljiteljica pod utjecajem duhovnih knjiga koje je razmatrala.

Utemeljiteljica traži da se prema svima sestrama postupa jednako u hrani i odjeći, da sestre međusobno budu obazrive i pune ljubavi, da u djeci gledaju i služe dječaka Isusa kao što je Marija »čuvala, njegovala i ljubila svoga dragog Isusa«.⁶⁵

Drugo pismo *Jaram je moj sladak* predstavlja široku razradu Isusove izreke iz Mt 11,28–30. To je, zapravo, okružnica predstojnicama koje vrhovna glavarica moli da sestrama učine slatkim jaram redovničkog zvanja. Podsjećajući na prisposobu o mudrim i ludim djevicama iz Mt 25,1–13, ona žali što u karmelu B.S.I. ima i ludih djevica te potiče poglavarice da savjetima i opomenama takvima pomažu kako bi im Isusov jaram bio lagan. Moli ih da ne budu zapovjednički tvrde te da se ugledaju na Isusa: »Ljubav nije samo zračila iz Isusovih očiju; ona nije samo okruživala blagi smiješak njegovih usana; ne, ljubav je prihvatila drva, upalila vatru, postavila na drva ribe, da se umorni učenici odmah okrijepe kad se vrate. Ova ljubav koja na sve misli, koja se za sve brine, svijetli nam iz života našeg Božanskog Učitelja.«⁶⁶ Ovo je aluzija na ukazanje Uskrsloga Petru i učenicima na Galilejskom jezeru u Iv 21. Za primjer obazrivog postupanja prema nemarnim sestrama utemeljiteljica stavlja kućnim poglavaricama Isusa, koji je Petra oštro ukorio (Mk 8,33), ali Petar nije napustio Isusa niti je s gorčinom pamtio taj ukor jer je znao da ga Učitelj ljubi. Isus je s ljubavlju Petra ukorio a Petar s ljubavlju ukor podnio, pa bi tako trebale postupati poglavarice i podložnice. Poglavaricama koje zajednicu vode bez ljubavi utemeljiteljica prijeti da bi im jednog dana Isus mogao reći: »Ne poznajem te!« To je motiv iz prisposobe o ludim djevicama. Potiče ih da u svakoj povjerenosti sestri i drugoj osobi otkrivaju nešto vrijedno ljubavi: »I što ste bliže Bogu, to ćete više znati cijeniti veliko blago, što svaka duša u sebi nosi. Ovo blago je dragocjeni biser, zbog kojega je Božanski Vrtlar ovu dušu, ovo srce presadio iz svijeta u svoj vrt: u Karmel Božanskog Srca Isusova.«⁶⁷

⁶⁴ *Bdijte*, str. 7.

⁶⁵ *Nav. dj.*, str. 12.

⁶⁶ *Nav. dj.*, str. 23.

⁶⁷ *Nav. dj.*, str. 28–29.

Osobito moli da ljubavju pridobiju sestre koje su po naravi zatvorene. Ima sestara koje su u samostanu nezadovoljne i u tom smislu redovnički život nije im slatki jaram. Zato što poglavarice ne znaju steći njihovo povjerenje i ljubav, ne žele postupati poput Samarijanca koji pristupa ranjenome kraj puta.

Međutim, utemeljiteljica se ne zaustavlja samo kod poglavarica: »Zajednica u kojoj žive sestre kako se njima sviđa, sliči voćnjaku u kojem raste samoniklo, divlje drveće. Kakav prizor za Boga koji u Presv. Sakramentu živi u svakom samostanu! Molim, neka se svaka ispita i zamijetiti će, da li ima i na njoj divljih izraslina. Sve što činite po svojoj volji i sve što propuštate može se nazivati divljakom.«⁶⁸ Misao o vrtu podsjeća na Pavlovu ideju o misionarima koji zasađuju i zalijevaju a Bog daje da raste (1 Kor 3,6), a misao o divljim izraslinama podsjeća na Pavlovu prisodobu o divljim maslinama ucijepljenim na pitomu u Rim 11,16–24. Nešto kasnije metaforu o divljim granama primjenjuje na pogreške kao što su svojeglavost i oholost.

One »koje su popustile u prvoj revnosti ili ohladile u službi Gospodinu« poglavarica moli da postanu revne. To je aluzija na Otk 2,4, gdje uskrslu Krist preko Ivana vidioca predbacuje Crkvi u Efezu što je ostavila prvu ljubav. U nastojanju oko popravljanja vlastitih pogrešaka potrebna je samokritičnost: »One koje se u svojim mislima bave 'trunom' svojih sestara i poglavarica, neće zapaziti 'gedru' u vlastitim očima, premda je to već poznato cijelom Redu. O kako oholost i sebeljublje mogu zaslijepiti duše!«⁶⁹

Među krepostima koje Družba kod svojih članica s posebnom pažnjom odgaja jesu poniznost, razboritost (Klugheit) i ljubav. Potrebu vjerničke razboritosti radi razabiranja što je volja Božja u povijesnom i promjenljivom svijetu ističe sv. Pavao (usp. Rim 12,2). Na završetku ove okružnice poziva utemeljiteljica sve sestre da budu »zeleni cvatuća stabla Karmela Božanskog Srca Isusova koja donose bogate plodove«. Misao o vjerniku koji je oslanjanjem na Boga u nestalnom životu poput zelenog stabla »što u svoje vrijeme rod donosi« utemeljiteljica je naučila od Psalma 1.

Treće pismo *Revnost i što je potrebno da budete prave redovnice* počinje od izgovora nekih sestara da prijestup redovničkih pravila nije grijeh i poziva na revnije vršenje tih pravila. Na početku spominje primjer Ananije i Safire, kojima Petar u Dj 5,9 govori da se Bog ne da ismijavati. Zatim se ponovno vraća prisposobi o ludim djevicama: »Dobro razmislimo prisposobu Božanskog Učitelja o ludim djevicama, koja se odnosi posebno na redovnice. Njegov pogled seže do konca vremena. On je tada i nas vidio. Vidio je među nama kolebljive, neodlučne i mlake duše, koje su na njegovu najveću žalost već pozaspale. Ove redovničke duše, koje su već skoro potonule da se jedva mogu probuditi, Božanski Spasitelj izabrao je za svoje zaručnice i to od vječnosti.«⁷⁰

Potičući sestre da patnje, koje su sastavni dio svakog ljudskog pa i redovničkog života, iskoriste za rast u ljubavi i vjernosti prema Bogu, utemeljiteljica navodi Rafaelovu pouku Tobiji: »Jer si bio mio Bogu, bilo je potrebno da te kušnja snađe« (Tob 12,13 Vulg.). Ta anđelova uputa stoji u Vulgatinu tekstu

⁶⁸ Nav. dj., str. 37.

⁶⁹ Nav. dj., str. 41.

⁷⁰ Nav. dj., str. 49.

Knjige o Tobiji, koju inače protestanti ne priznaju za kanonsku.⁷¹ To znači da je utemeljiteljica čitala prijevod Starog zavjeta načinjen po Vulgati.

U želji da sestre bolje obdržavaju šutnju kao sredstvo unutarnje sabranosti, utemeljiteljica podsjeća na Jakovljeve nauk o grijesima jezika (Jak 19.26; 3,1–12): »Ima starijih sestara i poglavarica koje misle da nisu dužne paziti na svoj jezik. Čini se kao da su ozbiljnu opomenu sv. Jakova posve zaboravile. Koliku nesreću prouzroči jedan zao jezik! Može izazvati nemir u čitavoj redovničkoj zajednici. Ipak, šutnja jezikom znači samo ogradu misli.«⁷²

Sestre koje nisu podlegle krupnijim pogreškama a ipak nisu ni dovoljno gorljive, utemeljiteljica podsjeća na riječi iz Otk 3,15: »O da si studen ili vruć...!« te potiče da budu revnije. Osvrćući se na dopušteno razgovaranje u vrijeme rekreacije, koja se obavlja prema kućnom redu, utemeljiteljica moli da razgovori sestara budu na međusobno dobro i izgrađivanje. U tom kontekstu navodi Isusovu izreku: »Iz obilja srca usta govore« (Mt 12,34 i Lk 6,45). Isus pod tim misli da su uzaludne dobre riječi ako čovjek u svojoj nutrini, u srcu, nije dobar. U takvom smislu upotrebljava utemeljiteljica tu Isusovu izreku te je primjenjuje na pobudne razgovore među sestrama. Ujedno opominje i poglavarice i podložnice da se čuvaju beskorisnih razgovora na kojima se raspređa o pojedinim sestrama ili samostanima te podsjeća nas da ćemo svi odgovarati Bogu za beskorisni govor. Time ostaje na liniji Isusove opomene u govoru na gori (Mt 5,33–37) i Jakovljeve u odsjeku o zabrani zakletve (Jak 5,12).

Godine 1922. izdana su u obliku simpatične džepne knjižice *Pravila za osobe smještene u sestriškim staračkim domovima*.⁷³ Na početku je tekst Pavlove himne ljubavi iz 1 Kor 13,4–8.12b–13. Prije nego pročitaju i prihvate propise o kućnom redu, izlascima i posjetima, osobe odmakle dobi imaju priliku pročitati Pavlovu pohvalu ljubavi koja je strpljiva, dobrostiva, sve vjeruje, svemu se nada. U svjetlu toga nadahnutog teksta moći će strpljivije obdržavati minimalni kućni red.

Svjesna da su Konstitucije formulirane pravničkim jezikom, kako bi ih mogla odobriti Sveta Stolica zato što su usklađene s propisima kanonskog prava iz 1917, utemeljiteljica je za svoje sestre vlastitom rukom napisala *Direktorij* kao tumačenje duha Družbe. Tiskan je 1925. i sastoji se od sljedećih dijelova:

- 1) Duh karmelićanki Božanskog Srca Isusova (str. 2–38);
 - 2) Spašavanje duša u duhu sv. Majke Terezije od Isusa (38–50);
 - 3) Obredi i običaji karmelićanki Božanskog Srca Isusova (50–122);
- Dodatak: Pravila za odgajanje djece u domovima sv. Josipa (123–170).

U prvom dijelu govori se o zavjetima poslušnosti, čistoće i siromaštva te o krepostima poniznosti, razboritosti i ljubavi, koje se u Družbi posebno njeguju-

⁷¹ Zagrebačka Biblija iz 1968. (i kasnija ponovljena izdanja) nema ove izreke u Tob 12, 13 zato što zajedno s *Bible de Jerusalem*, na koju se programski oslanja, prihvaća kraći tekst ove deuterokanonske starozavjetne knjige. Vulgatin tekst na ovom mjestu glasi: »Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.« Kako je došlo do dužeg i kraćeg teksta Knjige o Tobiji usp. P. DESELAERS, *Das Buch Tobit. Studien zu seiner Entstehung, Komposition und Theologie*, Göttingen, 1982.

⁷² *Bdijte*, str. 54.

⁷³ *Hausregeln der Heime für allein stehende Damen und alte Herren der Karmelitin- nen vom göttlichen Herzen Jesu*, Wien, 1922, 8 str.

ju. U drugom se govori o kućnim misijama i odgajanju djece kao karizmi Družbe. U trećem su donešene na latinskom i njemačkom molitve prilikom oblačenja novakinja, za blagoslov redovničkog habita, zatim obred pričešćivanja, odredbe o klanjanju pred Presvetim, o moljenju časoslova, o blagdanima Družbe, o postu, o bolesnim sestrama, o uređenju soba, o ishrani, o posjetima roditelja i rodbine, o dopisivanju s ukućanima, o kućnom svećeniku, o laicima koji rade u sestarskim kućama, o samostanskim vrtovima i gospodarstvu. U Direktorij je utemeljiteljica unijela ne samo svoj prvotni plan o osnutku Družbe nego i životno iskustvo od tridesetak godina življenja u Družbi i za Družbu. Na početku prvog dijela stoji opširno tumačenje karmelskoga grba koji sestre treba podsjećati na zajedničku karmelsku baštinu i na vlastitosti Družbe. Na grbu je, između ostaloga, ruka proroka Ilije s mačem i natpisom: »Izjeda me revnost za Dom tvoj« (Ps 69,10). Ilijina revnost treba poticati sestre na revnost u osobnom posvećivanju i u radu za duše na Božju slavu.

U poglavlju o zavjetu poslušnosti istaknuto je da karmelićanka B.S.I. »treba biti prava redovnica po Srcu Božjem, prava zaručnica rassetog Spasitelja«. ⁷⁴ Motiv o redovnicama kao zaručnicama Kristovim unesen je u duhovnu literaturu Crkve iz 2 Kor 11,2-4, gdje Pavao svu zajednicu krštenih Korinćana – muškarce i žene, stare i mlade – naziva zaručnicom te strahuje da ona ne otpadne od vjernosti Kristu Gospodinu. To je starozavjetni motiv o Izraelu kao zaručnici Božjoj. Biblijski temelj zaručničkih odnosa s Bogom jest vjera i vjernost Bogu savezniku. Ako zavjeti redovnica rastu iz vjere, može se reći da one znakovitije izražavaju i žive zaručništvo cijele Crkve.

U istom poglavlju istaknuto je da poslušna redovnica treba u svakoj osobi koja obnaša poglavarску službu gledati Božjeg zastupnika te u svakoj zapovijedi prihvaćati Božji glas. I to je jedno od »loci communes – zajedničkih mjesta« u katoličkoj duhovnoj literaturi. Temelji se na Lk 10,16, gdje Isus prilikom slanja učenika na propovjedničku službu kaže da se poistovjećuje s njima ovlašćujući ih da u njegovo ime propovijedaju bliskost kraljevstva Božjega i liječe bolesne. Katolička egzegeza i eklezijologija razlikuju doduše posluš vjere, koji dugujemo papi i biskupima zato što obavljaju starješinsku službu snagom najvišeg stupnja svetog reda, i redovnički posluš, također temeljen na vjeri, ali i zavjetu poslušnosti zakonitim poglavarima. U tom poistovjećivanju glasa Božjega s glasom poglavara utemeljiteljica svakako pretpostavlja da poglavarice same vrše svoje zavjete te da s ljubavlju i poštovanjem vode povjerenu zajednicu.

U poglavlju o poslušnosti obrađena je i redovnička šutnja u koju spada i diskretnost kao ljudska i vjernička vrлина: »Na područje šutnje spada, nadalje, diskretnost, tj. prešućivanje ili negovorenje onoga što nije pametno priopćiti svim sestrama ili strancima. Biti taktičan i obazriv u govoru!« ⁷⁵ To se slaže s biblijskim učenjem o »vremenu šutnje i vremenu govorenja« (Prop 3,7), o opasnostima od brbljiva jezika (Sir 28,13-26).

U ovom poglavlju govori se o razboritom razgovoru u kućnim misijama. Sestre ne smiju pritom sklapati osobna prijateljstva, ali trebaju ljude strpljivo saslušati s njihovim jadikovkama te im biti »andeo utjehe i mira koji silazi s Karmela da naspe balzam mira i ljubavi u bolna i nemirna srca koja su često

⁷⁴ Direktorij, str. 7.

⁷⁵ Nav. dj., str. 11.

zaboravila Boga«. ⁷⁶ Motiv o anđelu tješitelju podsjeća na Lk 22,43, gdje anđeo tješi Isusa spremna na smrt.

Na početku poglavlja o poniznosti izneseno je da je svaka sestra dužna »ovu krepost vježbati u izvanrednom stupnju jer ju je Božanski Spasitelj prakticirao tako čudnovato i na način koji nadilazi svaku ljudsku sposobnost«. ⁷⁷ To je aluzija na Pavlovo učenje o Kristu, koji je sama sebe ponizio do smrti na križu (Fil 2,5–11). Utemeljiteljica kaže da je poniznost istina, jer čovjek teži da sebe zbiljski upozna pred Bogom. I to ima podlogu u Pavlovu pozivu kršćenicima da se ne precjenjuju, nego da svaki sebe procjenjuje »razumno, kako je već komu Bog odmjerio mjeru vjere« (Rim 12,3). U traženju i prihvaćanju sebe pred Bogom, pita utemeljiteljica, što čovjek ima od sebe, da li je sam sebe stvorio, te nastavlja: »Da li je sam sebi dodijelio ljepotu, talente i duhovne sposobnosti?« ⁷⁸ Ovdje kao ženska osoba, koja je po naravi otvorena za ljepotu i osjetljiva na ljepotu, razmišlja u svjetlu prisposode o talentima te pomaže lijepima, talentiranima i pametnima da uvide kako te vrline ne mogu sami sebi udijeliti. Smrtnici ne bi smjeli biti oholi zbog nečega što nisu primili na temelju svojih zasluga, nego na temelju Božjega očinskog milosrđa i dobrote. Među ono čime je ludo uzoholiti se ona ubraja pripadnost određenom narodu, društvenom staležu ili obitelji: »Tko je mogao prije nego što je bio stvoren sebi birati narodnost ili roditelje?« ⁷⁹ Iza takve formulacije krije se iskustvo življenja sa sestrama iz različitih naroda i iskustvo djelovanja sestara takve družbe u različitim državama. I to je prožeto Pavlovim poticajima kršćenicima poganskog i židovskog podrijetla na međusobno poštovanje i »podnošenje«. Kao npr. u Gal 3,26–29; Rim 15,7 i dr.

U vjerničku i redovničku poniznost utemeljiteljica ubraja kajanje povezano s pouzdanjem u Božje milosrđe. Kajanje ne samo za velike grijehе prošlosti nego i za male propuste sadašnjosti, »jer sv. Ivan kaže da pravednik sedam puta padne«. Ovdje su sažeta dva motiva: jedan iz Izr 24,16, gdje je rečeno da i pravednik sedam puta padne, a drugi iz 1 Iv 1,10, gdje je rečeno da Boga pravimo lašćem ako reknemo da nismo zgriješili.

Pri kraju tog poglavlja poziva utemeljiteljica sestre da uđu u vlastito »ništa«, jer u poniznosti raste onaj tko otkriva i prihvaća svoju bezvrijednost mimo ili izvan Boga. U tome je ova službenica Božja na liniji Pavla, koji je svjestan svojih ljudskih nedostataka a ipak zahvalan Bogu što se njime služi u naviještanju spasenja dostupnog u Kristu: »Jer kad sam slab, onda sam jak« (2 Kor 12, 10).

Pavlovskom teologijom prožeto je i poglavlje o razboritosti. Njemačka riječ *Klugheit* zapravo znači pamet, mudrost, vještinu, razboritost: »Razboritost je najpotrebnija krepost, jer je ona 'usmjeravateljica' svih vrlina kao i svih djela koja činimo za Boga ili našu ljudsku subraću. Od Božje milosti primio je čovjek razum i sposobnost razmišljanja, pa ako redovnica, vođena milošću, koristi tu sposobnost koju joj je dao Bog za vlastito posvećenje te za vršenje ili ispunjavanje svojih dužnosti, tada joj ona postaje sredstvo za proslavljanje

⁷⁶ Nav. dj., str. 14.

⁷⁷ Nav. dj., str. 21.

⁷⁸ Nav. dj., str. 22.

⁷⁹ Nav. dj., str. 23.

Boga.«⁸⁰ Isusovu preporuku da svi budemo pametni i razboriti vidi utemeljiteljica u izreci: »Budite mudri kao zmije, a bezazleni kao golubovi!« (Mt 10, 16). To Isus govori Dvanaestorici prilikom slanja da propovijedaju u njegovo ime. Takvu pamet »dobiva čovjek s Božjom milošću korištenjem sposobnosti vlastitog razuma. Rad tih sposobnosti sastoji se u mišljenju i razmišljanju. Pametna redovnica premisslja dužnosti koje su joj naložene ne samo jednom nego puno puta, a zatim se prihvaća posla, a on uspijeva na slavu Božju i na čast Družbi. Nepametna sestra, koja ne koristi sposobnosti svoga razuma, pretroma je za razmišljanje a zatim i radi besmisleno, a svi njezini poslovi ispadaju na sramotu njoj i Družbi.«⁸¹ Takvo učenje o naravnoj i nadnaravnoj mudrosti podsjeća na Pavla koji bi htio da svi krštenici budu »mudri za dobro, a bezazleni za zlo« (Rim 16,19). U Isusovoj izreci Mt 5,16 o vjerničkom svjetlu koje treba ljude poticati da Boga slave vidi utemeljiteljica daljnju svetopisamsku podlogu za mudrost i razboritost. To »svjetlo« sastoji se u djelima, a za djelovanje je potrebna razboritost. Na mudrost spada zdrava i dostatna ishrana kako bi sestre bile sposobne za svoje dužnosti. »U slabu, bolesnu tijelu rijetko živi zdrava duša. Redovnica koja se osjeća jadno nema ni revnosti ni snage za molitvu i razmatranje...«⁸² Ako nemarnošću narušava svoje zdravlje, srlja u opasnost da bude pribrojena ludim djevicama: »Pomisao na ovu uzvišenu prisposobu trebala bi sve redovnice držati budnima te ih poticati na vjerno ispunjavanje dužnosti prema Bogu, prema sebi i prema bližnjima.«⁸³

Poglavlje o ljubavi počinje tekstem Pavlove himne ljubavi iz 1 Kor 13, 4-13. Taj tekst utemeljiteljica je često dala tiskati na spomen-sličicama zavjeta i u drugim prigodama. Kaže da bi tu pohvalu ljubavi sestre trebale stalno imati pred očima i u sjećanju, ali pritom nije dovoljno govoriti o ljubavi, nego valja ljubav djelima vršiti. Sestre ove Družbe preuzimaju dužnost prakticiranja izvanredne ljubavi prema Bogu i bližnjemu. One su za to odabrane. Ovdje se pojam odabranja, prisutan u Svetom pismu, sasvim biblijski primjenjuje: to nije povlastica ili odabranje kao da su ostali odbačeni, nego zaduženje kao odabranje za određenu zadaću.

U poglavlju o kućnim misijama i radu s djecom doslovno je pretiskan tekst iz knjižice namijenjene sestrama, koja je bila tiskana 1918.

Posljednjih godina života utemeljiteljica je službu generalne poglavarice prepuštala sestri Mariji Tereziji od sv. Josipa, koju je kapitul na to mjesto birao tri puta za redom. Utemeljiteljica je u tišini pisala autobiografiju i pratila život Družbe. Teško je prihvaćala vijesti o nemaru pojedinih sestara i zato je povremeno upućivala pisma svim sestrama. Tako u pismu od 22. ožujka 1935. žali što su se neke sestre od pšenice prometnule u kukolj: »Kako se pšenica može promijeniti u kukolj, osim vlastitom krivnjom? Nisu iskorištavale milosti koje su bile nudene svakog dana, i umjesto da su iz mjeseca u mjesec napredovale u nadnaravnom životu, udaljavale su se sve više i više od duhovnog života te iz mjeseca u mjesec i iz godine u godinu sve više postajale svjetovne duše... Neka Bog blagoslovi ove retke koji su posljednja opomena vaše majke, pa kad

⁸⁰ Nav. dj., str. 29.

⁸¹ Nav. dj., str. 30.

⁸² Nav. dj., str. 33.

⁸³ Nav. dj., str. 34.

se moje oči sklope da Karmel mogne razveseliti očinske oči Božje novim procvatom. Bio bi to balzam za rane koje bezbožni ljudi u naše dane nanose božanskom Spasitelju, a te nam rane razdiru srca i duboko nas žaloste.«⁸⁴ Ovdje je Matejeva prisposoba o kukolju u pšenici (Mt 13,24–30.36–43) primijenjena samokritično na stanje u zajednici. Gospodar iz te prisposobe ne dopušta da se kukolj čupa do žetve, jer se u toku rasta i sazrijevanja teško može raspoznati što je pšenica a što kukolj. Mateju je to važna opomena za Crkvu u kojoj treba ostati prostora i za grešnike, a tek o eshatonskoj žetvi božanski će sudac razdvojiti pšenicu od kukolja. To je u skladu s Matejevom ekleziologijom da svi Isusovi sljedbenici trebaju donositi plodove dostojne obraćenja. Utemeljiteljica je ovdje na liniji evanđelja kad ne traži da se nemarne sestre odmah otpuste, nego ih zove na povratak prvoj revnosti. Rane koje bezbožnici 1935. zadaju Spasitelju jest nacizam koji je tada već bio na vlasti u Njemačkoj te nacističkoj ideologiji podlagao vjeru i Crkvu.

Dana 10. travnja 1937. utemeljiteljica je uputila »Pismo svim sestrama koje sada žive i onima koje će još doći« kao duhovnu oporuku. U njemu ponovno izražava svoj strah nad mlakošću koja zahvaća neke sestre te posebno upozorava na opasnost »farizejskog duha koji je naš božanski Spasitelj toliko i tako žestoko korio. Upravo je neshvatljivo kako sestre, kojima su dobro poznate riječi njihova božanskog Zaručnika Isusa, mogu poput farizeja biti slijepe za svoje vlastite pogreške, a strogo osuđivati ne samo svoje sestre nego čak i svoje poglavare.« Potiče na usrdnu molitvu da »sve karmelićanke Božanskog Srca žive kao mudre djevice sa svjetiljkama punim ulja«. Potiče sve »kojima je težak jaram opservancije« da prose zagovor Gospe Karmelske. Na kraju moli za oprostjenje »sve drage majke i sestre za sve čime sam ih vrijeđala ili žalostila«.

Godine 1925. utemeljiteljica je dovršila rukopis svoje autobiografije, ali ni najbliže suradnice nisu znale da ona to piše. Tek nakon njezine smrti smjele su brižno pregledati njezine spise u kući matici u Sittardu. Objavile su je desetak godina nakon njezine smrti, kad su prošle nevolje drugoga svjetskog rata. Utemeljiteljica je potkraj života osjetila potrebu da mlađim pripadnicama napiše kratku povijest prvih godina Družbe i to je učinila okružnicom od 5. kolovoza 1937.⁸⁵ Cilj joj je bio ne samo pomoći sestrama da više znaju o početku Družbe nego i da trajno zahvaljuju Bogu za Družbu: »Budući da neke od mlađih sestara malo znaju o početnim događajima Družbe, želim kratko o tome obavijestiti da razveselim sve sestre pred skori blagdan Gospina rođenja i imena te ih potaknuti na hvalu i zahvalnost za divno Božje vodstvo i providnost.«⁸⁶ Knjižica sadrži prikaz utemeljiteljčina puta u Rim 1897, gdje je isposlovala prvo odobrenje Družbe, i otvaranje prvog novicijata 2. veljače 1899. u Sittardu, na području biskupije Roermond u Nizozemskoj, blizu njemačke granice. Završava molitvom: »Neka uz Božju milost duh šutnje te unutarnjeg mo-

⁸⁴ Brief Nr. 2382.

⁸⁵ Izdana u obliku knjižice od 29 stranica džepnog formata. Na koricama nema naslova, nego slika Male Terezije koja kleči pred Gospom. Pod slikom tekst jedne njezine izerke. Knjižica ima na prvoj strani teksta datum »Sittard, 5. August 1937« i počinje povjerljivim oslovljavanjem: »Meine lieben Mütter und Schwestern«, što je utemeljiteljica često upotrebljavala u okružnicama i pismima namijenjenim svim članicama Družbe.

⁸⁶ *Nav. dj.*, str. 5.

ljenja, siromaštva, poniznosti i samoodricanja, revnovanja za Božju slavu i spas duša, koji je proživio onaj prvi novicijat, dalje živi u svim mojim dragim majkama i sestrama i neka se sve više usavršava na veću slavu Božanskog Srca Isusova.«⁸⁷

Uz utemeljiteljicu potpisana je i Marija Terezija od sv. Petra, koja je te godine bila vrhovna poglavarica. Duh zahvalnosti Bogu ponijela je Ana Maria Tauscher iz roditeljskog doma, proučavajući marljivo Sveto pismo u djetinjstvu i mladosti. Prenijela je taj duh na svoje sestre, kako obilno svjedoče pravila i okružnice upućene sestrama.

Pisma pojedinim sestrama

Biskup Roermunda W. Lemmens otvorio je 2. veljače 1953. biskupijski proces za proglašenje blaženom utemeljiteljice karmelićanki B.S.I. Tom zгодom zatražio je od svih sestara i drugih osoba da dostave pisma koja im je utemeljiteljica pisala kako bi ona mogla biti proučena. Tako je u arhivu kuće matice sabrano više od 3.000 pisama koja se brižno čuvaju, ali su za potrebe procesa u Roermundu i kasnije u Rimu – kao i za proučavanje unutar Družbe – pretipkana radi lakšeg čitanja.

Utemeljiteljica je pisala uglavnom kućnim predstojnicama i poglavaricama tražeći izvještaj o stanju u kućama i dajući upute za daljnji rad. U pismima ima dosta kratica, pa je pri odgonetavanju pojedinih potrebna pomoć sestara koje su pisane baštinu dublje proučile. U tim poslovno-duhovnim uputama nije bilo puno prilike ni potrebe za navođenje citata iz Svetog pisma, ali one odišu biblijskom duhovnošću utemeljiteljice. Navodimo neke od njih radi uvida i u tu vrstu njezinih spisa.

U vremenu kad je fizičko kažnjavanje djece, pa i odraslih, bilo uobičajeno, utemeljiteljica piše s. Mariji Tereziji od sv. Petra 26. svibnja 1899: »Nikada ne opominjite sestre batinama niti malu ili veliku djecu tako tući da se vide ikakvi tragovi. Svci se odgajaju bez udaraca, a udarcima obično vragovi, jer oni u paklu kunu redovničke osobe što su ih svojom surovošću dovele na ono mjesto. Spasitelj, Majka Božja navješćuju svakom sekundu svoga života samo ljubav, ljubav, ljubav!«⁸⁸

U vremenu dok su Družbu snažno i zlobno napadale crkvene osobe, piše utemeljiteljica 25. prosinca 1905. s. Bernardici od sv. Josipa: »Bog nas neće nikada napustiti ako mi njega ne napustimo... Bog je s nama, pa mu možemo bezbrižno prepustiti svoju obranu neustrašivošću i povjerenjem sv. Judite.«⁸⁹ Biblijsku junakinju iz vremena opsjedanja od strane agresora ona stavlja sebi i susestrama za uzor hrabrosti i pouzdanja u Boga, a ne gaji u sebi i sestrama gorčinu protiv napadača.

M. Bernardini od Božanskog Srca piše iz Rocca di Papa 10. studenoga 1907. kako prilikom izbora slobodni zidari prijete redovnicama da će im odu-

⁸⁷ *Nav. dj.*, str. 29.

⁸⁸ Brief Nr. 609.

⁸⁹ Brief Nr. 6.

zeti sve posjede pa sestre žive u strahu. Zatim nastavlja: »Kako bih rado nešto poslala, ali imamo toliko da jedva sastavljamo kraj s krajem. Ipak, kad je nevolja najveća, Božja je pomoć najbliža.«⁹⁰ Iz ovog pisma probija biblijsko pouzdanje u Boga kakvo imaju Jahvini siromasi.

Aludirajući na odobrenje Svete Stolice za Družbu, po kojem je ona postala »matre generale – generalna majka«, tj. vrhovna poglavarica, u pismu od 24. studenoga 1910. traži da je sestre i dalje zovu samo majkom. Spominje slučaj dviju kandidatice kod kojih su svećenici nagovarali roditelje i sve druge djevojke da ne idu u tu družbu jer im je kuća matica u Rocca di Papa navodno tako siromašna da sestre moraju gladovati. »To se, navodno, vidi iz strahovitih pisama u kojima molimo pomoć. Dobar dio valja, naravno, dopustiti. Neka nam ovo bude poticaj na novo razmišljanje. Tada mi je iznenada došla misao da u ovim umecima za kandidatice i u cijeloj korespondenciji nazovemo svoje domove 'samostanima Srca Isusova'. Molim da o ovome tu nikome ne govorite.«⁹¹ Ovdje utemeljiteljica sama prakticira razboritost na koju potiče svoje sestre. U dokumentima dvadesetih i tridesetih godina – osobito u prospektima o Družbi koji su namijenjeni dobrotvorima i kandidaticama – sve više iščezava naziv »Heim – dom«, a pojavljuje se naziv »Kloster – samostan«.

U pismu od 6. svibnja 1912, upućenom dvjema poglavaricama, raduje se zbog otvaranja novicijata u Florisdorfu, ali zabranjuje pretjerane pobožnosti: »Posebne devetnice i pobožnosti sve su zabranjene. Pomislite na vrijeme kad ste bile u Rocca di Papa, kad je ovdje bilo molitava koje su vodile u propast! Razboritost je usmjeravateljica svih kreposti, pa gdje ona bude previdena, poglavari samo nanose štetu. Pretjerana revnost uvijek je izraz nerazboritosti i ne donosi ništa više.«⁹²

Iste godine, 8. studenoga, piše iz Milwaukeea u SAD-u s. Bernardini od sv. Josipa tražeći slogu i ljubav među sestrama: »Jedno pomaže svima vama iznad svega, a to su ljubav i mir među vama. Podnosite strpljivo i s ljubavlju pa ćete Vi – i svi mi – doživjeti veliku radost.«⁹³

Godinu dana kasnije, 5. kolovoza, piše iz Chicaga kako je pohodila prvi put tamošnjeg biskupa koji je kupio zemljište za podizanje trinaest novih crkava evropskim doseljenicima. Među njima su i Hrvati, pa bi hitno bio potreban jedan svećenik Hrvat koji bi mogao propovijedati također na talijanskom i mađarskom. S. Bernardina neka se pobrine za takvog svećenika, »ali do brog, jer loših ionako ima dovoljno: povlače se iz jedne biskupije u drugu dok ne završe kao evangelički propovjednici ili drugi vjerski službenici – to je strašno.«⁹⁴

Iz teksaškoga grada St. Antonia piše 16. siječnja 1914. jednoj poglavarici: »Brinite se za misije! Je li samo Vaše uho gluho za taj poziv i zar Vaše srce nema sućuti nad boli Spasiteljevom zbog gubitka tolikih duša? – Kako me to boli! Neka to promijeni dobri Bog!«⁹⁵ Promatranje evropskih doseljenika u

⁹⁰ Brief Nr. 873.

⁹¹ Brief Nr. 676.

⁹² Brief Nr. 695.

⁹³ Brief Nr. 18.

⁹⁴ Brief Nr. 104.

⁹⁵ Brief Nr. 37.

Americi, koji su podliježali zavođenju sekti, potaknulo ju je da svoje sestre dublje uvodi u kućne misije kao jednu od vlastitosti Družbe.

Iz istoga grada uputila je pismo 30. ožujka 1914. u kojem moli poglavarice da obidu samostane u kojima je zavladao napetost među sestrama različitih narodnosti: »U tom slučaju trebala bi svaka starija majka po 8 do 10 dana obilaziti takve domove te sve opominjati na mir i jedinstvo – kao vjerne sestre i profesje koje su se zaručile s trpećim Spasiteljem – da spremno malo pate s Njime i za Njega, da sve prihvate i čuvaju mir ondje gdje je teško... Tirolke su dobre, ali neotesane kao njihovi bregovi. Međutim, upravo zato su čvrste i vjerne.«⁹⁶

Kardinal Kopp umro je 4. ožujka 1914. i utemeljiteljica je iz pisama se-stara morala o tome biti obaviještena. U pismu od 12. svibnja iste godine ona se osvrće na tog prelata koji joj je zabranio otvoriti novicijati u svojoj biskupiji i kod drugih njemačkih biskupa isposlovaio takvu zabranu: »Jadni kardinal Kopp imao je tešku smrt. Posljednji dani morali su mu biti strašni. Što u času smrti koristi prijateljstvo s carem? Imajmo svi stalno Boga pred očima. i ne omamljймо se zaslugama pred ljudima.«⁹⁷ Nakon kardinalove smrti izbio je rat i time se u Berlinu promijenio stav protestantske državne vlasti a i crkvene prema Družbi. Utemeljiteljica piše 23. listopada 1915: »Pomislimo na Berlin! Danas traži gospodin delegat peti dom na području Kotbussertora, a ranije? Bez obzira što se događalo, valja nam uvijek zadržati hrabrost i ustrajnost: ako je Bog s nama, ništa nam ne može naškoditi.«⁹⁸ To je naučila od Pavla, koji u Rim 8,28–31 kaže da Bog u svemu surađuje na dobro s onima koji ga ljube te ako je Bog s nama, tko će protiv nas?

U pismu od 11. kolovoza 1915. iz Chicaga osvrće se na vijest o uspjelim duhovnim vježbama u jednom samostanu: »Bog dao sada svakoj sestri milost da održava svoju 'malu kuću Božju', svoju dušu u blistavoj čistoći i ljepoti. Kako je velika stvar izgrađivati 'prebivalište Božje'! Kad bi to svaka od nas stalno imala pred očima, kako bi se moglo živjeti i djelovati, a ovako kako se postupa? Postupa se upravo kao da nemamo nikakve veze s Bogom i kao da ne znamo da Bog sve vidi i sve čuje.«⁹⁹ Misao o krštenicima kao prebivalištu Božjem postoji u Ef 2,22, gdje je istaknuto da su svi vjernici u Kristu »ugrađeni u prebivalište Božje u Duhu«.

U pismu od 11. lipnja 1919. osvrće se na pritiske pojedinih župnika koji urgiraju što i gdje bi sestre trebale raditi. Daje uputu poglavaricama da prekinu s tim župnicima, ako bi sestre morale kršiti Pravila da udovolje obvezama koje župnik predlaže. Zatim odlučno nastavlja: »Svijet je velik a posla tako mnogo! Nikad se ne treba ravnati prema ljudima, nego daleko, daleko iznad toga. Imati pred očima jedino Boga. Mrzim svako dodvoravanje ljudima (Menschengefälligkeit).«¹⁰⁰ Iz ovog pisma probija isusovska i pavlovska spremnost na vršenje volje Božje.

⁹⁶ Brief Nr. i 42.

⁹⁷ Brief Nr. 714.

⁹⁸ Brief Nr. 731.

⁹⁹ Brief Nr. 55.

¹⁰⁰ Brief Nr. 64.

U pismu od 26. listopada 1919. ističe zahvalnost Bogu što se Družba u Americi širi i što su sestre dobrog duha: »Kakav blagoslov što je Bog dopustio da se ovdje još jednom rodi Red njegova Božanskog Srca, jer ovdje živi stari opservantski duh, dok tamo stablo koje je staro 28 godina već dobiva sasušene grane. Divno je što je sve ovako prošlo i ide ovako kako ide. Uvijek Boga hvaliti i veličati... Tu se tuže da nedostaje ljubav. Ali, svaka je kriva za to, a one koje se žale na pomanjkanje ljubavi, većinom su bez trunca ljubavi (Lieblosesten).«¹⁰¹ I iz ovog pisma zrači zahvalnost Bogu, koju je utemeljiteljica kod sebe razvila i nastojala je razvijati kod sestara. To se vidi i iz pisma M. Bernardini od 24. prosinca 1919: »Kako bih željela da smo zajedno u Sittardu sve mi koje smo nekoć 2. i 12. veljače 1899. i 1900. bile zajedno, da tako proživimo u povezanom zajedništvu, u velikoj radosti ovu dvadesetogodišnjicu 'žrtvenog dara'. Ipak to nije moguće, jer su Božji putovi i Božje misli drukčije od naših... Kad mislimo na prošlost, kako samo trebamo sve proklikovati u zahvali i hvali Božjeg milosrđa, dobrote i ljubavi. Tko smo mi, a što je Bog izveo po nama siromašnim stvorovima.«¹⁰² Misao o različnosti ljudskih i Božjih putova, ljudskih i Božjih misli, uzeta je iz završne propovijedi proroka u babilonskom sužanjstvu koji je najavljivao oslobođenje u vremenu kad je babilonska država izgledala nedodirljiva (Iz 55,8-9).

U pismu s. Mechtildis, koja je bila u odmaklim godinama te umrla 1936, zahvaljuje 12. kolovoza 1922. za vjerno ispunjavanje dužnosti, čime je slavila Boga i Družbi služila na čast. Zatim poručuje starim sestrama među koje ubraja i sebe: »Nadam se da ćete vi stare sve svima davati najbolji primjer kako čovjek postaje to krotkiji i puniji ljubavi, to ponizniji, nesebičniji i skromniji što je stariji. Svakog dana, svakog sata možemo biti pozvane pred Božji sud, a ponajprije ćemo polagati račun o tome kako smo ispunjavale zapovijed božanskog Spasitelja: 'Odreci se samoga sebe!' Imajmo Spasitelja pred očima često, dapače svaki dan! To će nam pomoći da svakog dana bolje vidimo kako ništa nema vrijednosti osim onoga što nas čini Bogu milima, a to je stalna ljubav prema bližnjemu prakticirana na majkama, sestrama, djeci i strancima. Ljubav i krotkost krila su koja nose u nebo!«¹⁰³ Ovo je Isusovo svodenje svih zapovijedi na ljubav prema Bogu i bližnjemu te Pavlovo isticanje da je ljubav punina Zakona.

Majci Mariji Tereziji od sv. Petra, koja je bila poglavarica sestara u Zagrebu, piše 12. rujna 1930. iz Sittarda: »Nakon današnjeg pisma definitivno smo protiv zemljišta dr. Ritiga. Tražite zemljište, gradite kuću brzo i dobro i prikupljajte novac za uređenje, jer ono košta više nego što se misli. Prije svega, trebate se brinuti za mir međusobno te dobro voditi računa o sebi i sestrama. Sestra koja boluje na pluća mogla bi sa sestrom Patricijom uskoro u listopadu doći tamo iz Ugarske, a zatim ovamo putovati... Budite uvijek radosna, jer poglavarica treba poput sunca grijati i ražarivati sve povjerene duše za veliku ljubav prema Bogu, sestrama i ljudskoj subraći da tako kroči u stalnoj radosti po uzoru na božanskog Spasitelja.«¹⁰⁴

¹⁰¹ Brief Nr. 69.

¹⁰² Brief Nr. 74.

¹⁰³ Tipkani tekst pisma objavljen u *Echo aus dem Carmel D. C. J.* (interno glasilo Družbe koje se izdaje u Sittardu) 1974, br. 2.

¹⁰⁴ Brief Nr. 771.

U pismu od 2. listopada 1932. puna je zahvalnosti Bogu što i u visokim godinama može koristiti zajednici te izražava strah od zla koje Crkvi spremaju nacisti: »Pred 32 godine – mislim – bile smo na današnji dan u Londonu-Kensingtonu, a crkva je bila divno nakićena. Ili je to bilo 14. listopada? Kako vrijeme juri! Hvala dragom Bogu što nas, unatoč mnogim naporima i pothvatima, drži tako zdrave kako bismo mu mogle služiti dokle on hoće... Kao što je nama bilo u vremenu progona od 1897. do 1915, tako se očekuje da će biti uskoro svim katolicima u Njemačkoj.«¹⁰⁵

Utemeljiteljica je uglavnom pisala poglavaricama, ali je poneka znala biti i bolesna. Tako je sačuvano njezino pismo sestri Ludgeri, koja je očito bolovala od duge depresije i nekadašnje utemeljiteljici ukore sebi tumačila kao da joj je poglavarica nijekala zvanje: »Beskrajno mi je žao što ste tako bolno pogođeni. Primite tu patnju iz Božje ruke, jer on često prepušta poglavaricama veće teškoće nego što bi one željele. Ako tako oštre riječi podnosimo ponizno i predano, one nas često vode upoznavanju samih sebe te postaju svjetlosne iskre koje obasjavaju našu dušu. Možda u vašoj dobroj duši ima još pokoja mrlja pa je od toga očistite. Još nikada, draga i neobična sestro Ludgera, nisam pomislila da Vi nemate zvanja za redovnicu. Više sam se čudila što se Vaša narav može osjećati sretnom u stezi koju traži svaki redovnički život. Zahvalimo Bogu koji Vam je darovao redovnički poziv i vedri duh. Nemojte nikako sumnjati u svoje zvanje i sačuvajte svoj vedri duh. Odsvirajte koju pjesmicu na lutnju i pjevajte, jer se dragi Bog tome raduje. Nećete biti otpušteni, a osim toga sada ste za to prestari. Radite stalno na svome usavršavanju i ostanite uvijek radosni! Dragi Spasitelj najradije prebiva u dušama koje su izložene suncu i radosne.«¹⁰⁶

U pismu Mariji Tereziji od sv. Petra 21. prosinca 1934. sjeća se kako su tog dana 1897. bile zajedno u Bazilici sv. Petra u Rimu te klečale pred slikom sv. Tome apostola, ali u molitvi nije sumnjala poput Tome, nego čvrsto vjerovala da će Karmel B.S.I. nastati i procvasti. Podsjeća na zajedničke patnje kroz tih 36 godina te ističe kako su naučile da »na ovom svijetu nema ništa dragocjenije i vrednije od patnjâ, bez obzira koje vrste: sve ih čovjek treba prihvatiti radosna srca kao Božji dar te ne zaboraviti da nam ih nebeska Majka pomaže nositi, i to nježnom majčinskom ljubavlju.«¹⁰⁷ Ovdje ponovno odjekuje Pavlova teologija križa u vjerničkom životu.

U posljednjim mjesecima poticala je na ljubav među sestrama i na podnošenje sestarskih slabosti u zajednici. Tako piše 2. kolovoza 1938: »Kad bi se svi međusobno bolje razumjeli! Oh, ljubav! Uvijek gledamo samo na sebe, a premalo mislimo da je Spasiteljeva najveća i najstroža zapovijed međusobna ljubav. Svi imamo pogrešaka, a ja najviše. Samo tko sâm osjeća svoje slabosti, zna kako je drugome pri duši.«¹⁰⁸ Ovdje imamo ivanovsku verziju Isusove zapovijedi ljubavi: učenici se trebaju ljubiti da svijet upozna Isusovu poslanost od Oca (usp. Iv 13, 35).

¹⁰⁵ Brief Nr. 792.

¹⁰⁶ Tekst objavljen u *Echo aus dem Carmel*, 1990, 2.

¹⁰⁷ Brief Nr. 793.

¹⁰⁸ Tekst objavljen u *Echo aus dem Carmel*, 1973, 2.

Zaključak

Utemeljiteljica karmelićanki Božanskog Srca Isusova ostavila je Družbi i Crkvi brojne spise koje smo razvrstali u: autobiografiju, spise namijenjene do-brotvorima i katoličkim djevojkama, pravila i okružnice sestrama te pisma po-jedinim sestrama, uglavnom poglavaricama. U svim tim spisima služi se cita-tima ili mislima iz Svetog pisma u prikazivanju svoga duhovnog iskustva i raz-radivanju onoga što je njezinoj Družbi vlastita karizma: kućne misije, odgoj siromašne djece, zbrinjavanje starih i nemoćnih.

Iz tih citata i misli vidi se da je Sveto pismo u roditeljskom domu čitala u Lutherovu prijevodu, koji je bio proširen među evangelicima njezina djetinj-stva i mladosti. Prešavši na katolicizam u dobi od 33 godine, čitala je katolički prijevod koji se u ono doba temeljio na Vulgatinu latinskom tekstu.

Motivi iz Starog zavjeta u njezinim spisima:

- prorok Ilija kao revnitelj za slavu Božju u vrijeme religijske krize u Izraelu;
- Bog kao pastir pun sućuti, kako ga prikazuju Iz i Ez;
- Psalmi, osobito Ps 1;
- Knjiga o Juditi;
- Knjiga o Tobiji;
- Knjiga o Esteri.

Motivi iz Novog zavjeta:

- Tri prispodobe o Božjem milosrđu u Lk 15;
- Matejeve prispodobe o djevicama, talentima, kukolju, dragocjenom biseru;
- Markov prizor o Isusu među djecom iz puka;
- Isusova blaženstva u Matejevoj verziji, osobito ono o krotkima;
- Pavlova himna ljubavi iz 1 Kor 13;
- Pavlovi tekstovi o križu Kristovu, međusobnom podnošenju, poniznosti, vjerničkoj razboritosti, duhovnoj građevini, Božjem prebivalištu i dr.;
- Isusova i Jakovljeva odredba o odgovornim razgovorima;
- Ivanova građa o Isusu dobrom pastiru i ukazanju na jezeru;
- Pavlova metafora o Crkvi kao zaručnici primijenjena na redovnice;
- Matejeva verzija događaja o bogatom »mladiću«.

Iz ovog pregleda vidimo da se od evandeljâ najviše služila Matejem, a od ostalih novozavjetnih pisaca Pavlom. Matej se u ono vrijeme najviše čitao u liturgiji Crkve, a Pavao joj je pomogao da uvidi kršćansko vrednovanje križa Kristova i patnje u ljudskom životu. Nju nije zanimala riječ Božja u izvornim jezicima niti je imala vremena za uspoređivanje prijevoda poput Male Terezije. Uzimala je sveti tekst kao knjigu Crkve te njime hranila sebe, svoje sestre, a dobronamjernim ljudima pomoću novozavjetnih tekstova tumačila poslanje svoje Družbe u Crkvi i svijetu. Ova službenica Božja pokazuje da je Sveto pismo riječ Božja ponuđena svim vjernicima te da se njome mogu duhovno hraniti vjernici u svim životnim prilikama, makar i ne imali tehničkih spoznaja o jezicima, književnim vrstama, biblijskoj arheologiji i povijesti.